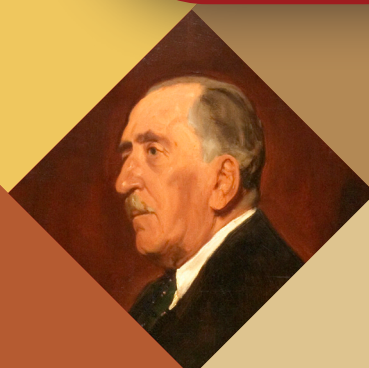
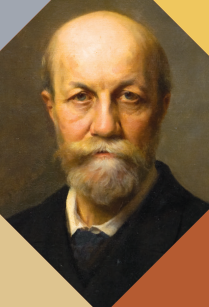

OKTATÁSI
HIVATAL

NAT
2020

9–12

Érettségire felkészítő
feladatgyűjtemény
Magyar nyelv és irodalom

**ÉRETTSÉGIRE FELKÉSZÍTŐ
FELADATGYŰJTEMÉNY
MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM**

A kiadvány 2023. 11. 27-től 2028. 08. 31-ig tankönyvi engedélyt kapott a TKV/2637-2023 számú határozattal.

A gyűjtemény megfelel a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet alapján készült – 2020. 01. 31. után kiadott Kerettantervre épülő magyar nyelv és irodalom tantárgy érettségi követelményeinek.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértő: Cserjés Katalin habil. PhD

Tananyagfejlesztők: Czomba Magdolna, Hauber Károly, Kurucz István, Mátrai Mariann, Vakiv Marietta

Szakmai lektor, tantárgyi és módszertani szakértő: Kurányi Ildikó

Fedélterv és illusztrációk: Bánáti János, Téglásy György

Képek a címlapon:

Horovitz Lipót: Jókai Mór (1888)

Benczúr Gyula: Mikszáth Kálmán (1910)

Ismeretlen: Herczeg Ferenc (1920 körül)

Barabás Miklós: Vörösmarty Mihály (1836)

Tipográfia: Knausz Valéria

Fotók: Shutterstock Képgynökség, Magyar Tudományos Akadémia, Petőfi Irodalmi Múzeum, Fortepan

Szerkesztették az Oktatási Hivatal Tankönyvfejlesztési Osztályának munkatársai.

A kötet megjelenését a Belügyminisztérium támogatta.

BELÜGYMINISZTERIUM

© Oktatási Hivatal, 2023

ISBN 978-963-328-486-5

Tisztelt Tanárok! Kedves Érettségiző Diákok!

2024 májusától megváltoznak a magyarérettségi vizsgakövetelményei, **új feladattípusok** lesznek az írásbeli vizsgán. Kiadványunk célja, hogy segítséget nyújtson a **középszintű** magyar nyelv és irodalom érettségire való felkészüléshez. **Azokra a feladattípusokra mutatunk lehetséges mintákat, amelyek újonnan jelennek meg az érettségien.** A feladatokat megoldókulcs egészíti ki, így egyénileg, saját tempóban is lehet gyakorolni. A feladatgyűjteményben szereplő mintafeladatok mindegyike a *Részletes érettségi vizsgakövetelmények alapján a Kerettanterv 9–12. törzsanyagára* épül, a fogalomhasználat során azonban épít a vizsgázók korábbi ismereteire is. **A gyakori kérdések rövid és egyértelmű válaszaival – melyek a kiadvány utolsó oldalain kaptak helyet – szeretnénk további segítséget adni az eligazodáshoz.**

Középszinten egy központi feladatsort kell megoldani: először – 90 perc alatt – egy 40 pontos szövegértési-nyelvi feladatsort és egy **20 pontos irodalmi feladatlapot**. A 90 perc leteltével kerül kiosztásra a II. feladatlap, ennek megoldására 150 perc áll rendelkezésre. A II. feladatlap választási lehetőséget tartalmaz: **500–800 szó** terjedelemben vagy egy műértelmező szöveg alkotása vagy **egy, irodalmi művekhez kötődő témakifejtő dolgozat/esszé írása** lesz a feladat. A vizsga során végig használható a helyesírási szótár, **a II. feladatlap megoldásakor pedig a tankönyvjegyzékben szereplő irodalmi szöveggyűjtemények is.** Az alábbi táblázat összefoglalja, **hogyan épül fel a vizsga, színessel jelöltük, hogy mely feladatok gyakorlását segíti a kiadványunk.**

KÖZÉPSZINTŰ VIZSGA

Írásbeli vizsga		Szóbeli vizsga	
240 perc		15 perc	
90 perc	150 perc	Tételkifejtés	
I. feladatlap: Szövegértési-nyelvi feladatsor és irodalmi feladatlap	II. feladatlap: Műértelmező szövegalkotás: egy mű értelmezése vagy témakifejtő dolgozat/esszé írása	Egy magyar nyelvi tétel kifejtése	Egy irodalmi tétel kifejtése
40+20 pont	40 pont	15 pont	25 pont
		A kifejtés nyelvi minősége: 10 pont	
100 pont		50 pont	
Helyesírás: –8 pont Íráskép: –2 pont			

Sikeres vizsgát kívánunk!

IRODALMI FELADATLAP

MÓDSZERTANI, MEGOLDÁSI JAVASLATOK

A feladatlap jellemzői

Ez a feladattípus teljesen új, 2024 májusában szerepel először a középszintű érettségien. A részletes érettségi követelmények szerint **a feladatlap az alábbiakat mérheti:**

- ≈ a korstílusok, stílusjegyek, stílusfajták felismerését,
- ≈ a műnemi, műfaji tájékozottságot,
- ≈ a verstani ismereteket (felismerés szintjén),
- ≈ a kötelezőnek kijelölt memoritereket (lásd GYIK, 5),
- ≈ a műismeretet,
- ≈ az irodalmi szöveg megalkotottságának eszközeit.

A követelményrendszer rögzíti azt is, hogy **a vizsgázók különböző feladattípusokkal találkozhatnak egy feladatlapon belül** (például táblázat kitöltése, igaz-hamis választás, sorrend kialakítása, párosítás, szövegkiegészítés, fogalmak azonosítása, memoriterek felismerése, kiegészítése). Leszögezi továbbá, hogy **a feladatlap közli a konkrét feladatoknak megfelelő kritériumokra kapható részpontoszámokat is.**

Néhány tanács a készüléshez

1. A feladatlap olyan ismeretekre kíváncsi, amelyek nélkül nem lehet irodalmi művekről beszélni, ezért **a legtöbb segítséget az irodalomórák jelentik.** Ha a tanórán folyamatosan figyelünk, és gondolkodunk a törzsanyaghoz tartozó alkotásokon, nem kell különösebben tartanunk ettől a feladattól, hiszen többnyire olyan kérdések szerepelnek benne, amelyekkel nap nap után találkoztunk.
2. **Érdemes persze a témaköröket egy jó összefoglalás segítségével újra és újra átismételni,** ezt követően pedig **tudáspróbaként tesztek megoldani.** Esetleges hibáinkra ne kudarcként tekintsünk, hanem a fejlődés lehetőségét lássuk bennük.
3. Jó, ha tudjuk: **az érettségi követelmények nem ölelik fel a teljes törzsanyagot.** A magyar irodalomtörténet egésze kell ugyan, ám világirodalomból a középszintű érettségien nem szerepel a középkor, a reneszánsz, a felvilágosodás, a 20. századi és a kortárs világirodalom.

A következő oldalakon szereplő feladatlapok az érettségi követelmények szem előtt tartásával készültek. Kidolgozói emellett arra is törekedtek, hogy sokféle feladattípus szerepeljen bennük, ezért nemcsak a felkészüléshez nyújthatnak segítséget, hanem mintaként szolgálhatnak további feladatlapok elkészítéséhez is a magyartanárok számára.

KORSTÍLUSOK, STÍLUSJEGYEK, STÍLUSFAJTÁK

1. Egészítse ki a hiányos szöveget a megadott fogalmak mondatba illő alakjával! Két fogalom nem illik a szövegbe.

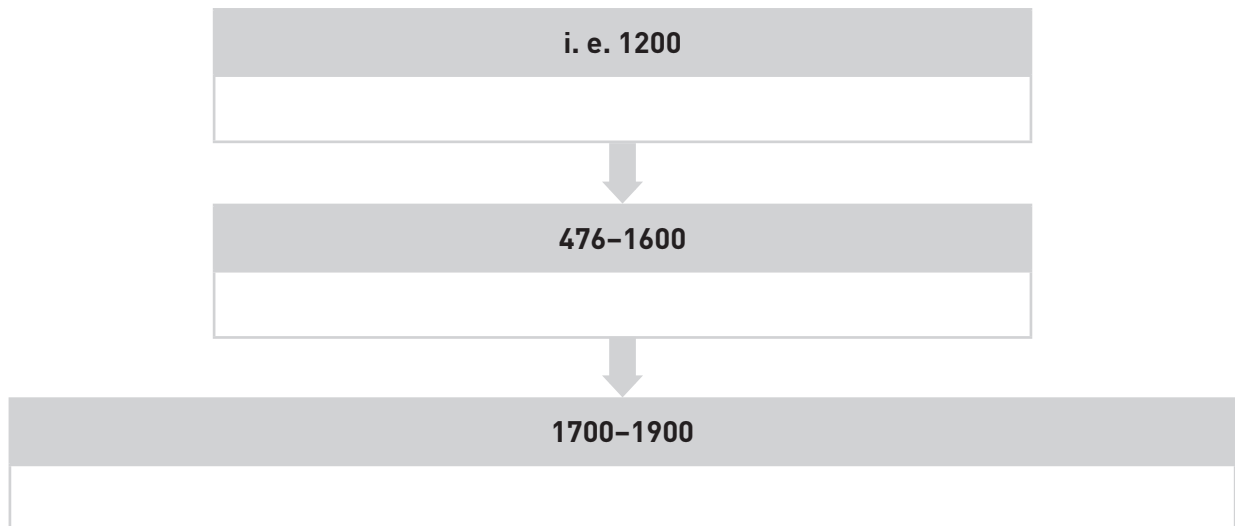
(1) egzotikus; (2) realizmus; (3) műfaj; (4) korstílus; (5) romantika; (6) érzelem;
(7) fantázia; (8) zsenikultusz

A(z) _____ a művészettörténet nagy hatású _____, a 18. század végén jelent meg. Kialakulásának társadalmi hátterében az európai polgárság megerősödése állt. A romantikában megfogalmazódik a(z) _____, mely szerint a művész szabadon teremtő géniusz, a műalkotás nem szorítható merev formai szabályok közé. Ez a nézet vezet a(z) _____, a műnemek, sőt az egyes művészeti ágak keverésének tudatos gyakorlathoz. A(z) _____ kultuszát is jelenti, így műalkotásait és művészeit gyakran szélsőséges érzelmi megnyilvánulások is jellemzik. A valóságból való kiábrándulás sokszor elvagyódáshoz vezet, így fordul a középkor, a dicső nemzeti múlt, az egzotikus távoli kelet, a természet, a(z) _____, az álomvilág, az éjkultusz vagy éppen a népi kultúra világa felé.

4 pont

2. Helyezze el az idővonalon a megadott fogalmakat!

(1) romantika, (2) középkor, (3) antikvitás, (4) klasszicizmus, (5) reneszánsz, (6) realizmus

4 pont

3. Írja a megállapítás mellé a hozzá tartozó fogalmat! Két fogalommal többet adtunk meg.
 reneszánsz, barokk, klasszicizmus, romantika, impresszionizmus, szimbolizmus

1.	Az utolsó korstílus, legfontosabb jellemzője az érzelmek középpontba állítása.	
2.	A pillanatnyi benyomást kívánja megragadni, a névszói stílus jellemző rá.	
3.	A középkort követő korstílus, a szó jelentése: újjászületés.	
4.	A felvilágosodás egyik stílusirányzata, az antik minták követése jellemzi.	

4 pont

4. Jelölje x-szel a táblázatban, hogy a megadott fogalmak melyik korstílust, stílusirányzatot jellemzik!

Fogalom	Korstílus		
	barokk	klasszicizmus	romantika
észszerűség			
hatalmas körmondatok			
kiábrándultság, elvagyódás			
zsenikultusz			

4 pont

5. Jelölje, hogy melyik igaz, és melyik hamis az alábbi állítások közül!

	Állítás	Igaz (I)	Hamis (H)
A	A középkor szellemiségét a keresztény vallás határozta meg.		
B	A reneszánsz szó „újjáépítést” jelent.		
C	A barokk alkotások szabálykövetőek.		
D	A klasszicizmus a középkort tekintette követendő mintának.		

4 pont

MŰNEMI, MŰFAJI TÁJÉKOZOTTSÁG

1. Írja a műfajt és a keletkezési időt a táblázat megfelelő helyére! Egy műfajjal és egy évszámmal többet adtunk meg.

paródia, eposz, vígjáték, tragédia, elbeszélő költemény

19. század, 17. század, 18. század, 20. század, Kr. e. 5. század

	Szerző	Cím	Műfaj	Keletkezési idő
1.	Szophoklész	<i>Antigoné</i>		
2.	Zrínyi Miklós	<i>Szigeti veszedelem</i>		
3.	Karinthy Frigyes	<i>Így írtok ti</i>		
4.	Arany János	<i>Toldi estéje</i>		

4 pont

2. Töltse ki a táblázat hiányos részeit!

	Szerző	Cím	Műfaj	Keletkezési idő (félszázad)
1.		<i>Ivan Iljics halála</i>	elbeszélés	
2.		<i>A helység kalapácsa</i>		
3.		<i>Az ember tragédiája</i>		
4.		<i>Az élet kapuja</i>		

4 pont

3. Melyik lírai műfajhoz kapcsolódnak az alábbi versek? Párosítsa össze a fogalmakat a versekkel! Egyik lírai műfaj nem illik sehová.

1. dal	A) Szapphó: <i>Aphroditéhez</i>
2. rapszódia	B) Janus Pannonius: <i>Pannónia dicsérete</i>
3. elégia	C) Berzsenyi Dániel: <i>Levéltöredék barátnémhoz</i>
4. himnusz	D) Petőfi Sándor: <i>Egy gondolat bánt engemet...</i>
5. epigramma	

A) B) C) D)

4 pont

4. Javítsa az alábbi műfaji meghatározások hibáit! Húzza alá a hibás kifejezést, majd javítsa helyesre a szót!

Műfaj	Húzza alá a hibát!	Helyes kifejezés
Ekloga	Görög eredetű epikai műfaj, gondolatok, érzések szembesítésére alkalmazott dialogikus forma, amely idilli, bukolikus, azaz pásztori világot mutat be hexameteres verseléssel.	
Epigramma	Nagyobb terjedelmű, tömör, csattanóra végződő költemény.	
Episztola	Valóságos személyhez írott verses regény. A levélíró művészeti, erkölcsi, világnézeti elveit fejti ki benne.	

3 pont

5. Az alábbi műfajok a líra műneméhez tartoznak. Igaz vagy hamis ez az állítás?

	Műfajok	Igaz (I)	Hamis (H)
1.	epigramma		
2.	rapszódia		
3.	eposz		
4.	himnusz		

4 pont

6. A következő állítások az eposzra vonatkoznak! Döntse el, hogy melyik állítás igaz, és melyik hamis!

	Állítás	Igaz (I)	Hamis (H)
1.	Nagyepikai műfaj.		
2.	Hexameterben írt költemény.		
3.	Hősei hétköznapi emberek.		
4.	Kellékei: invokáció, oximoron, in medias res.		

4 pont

VERSTANI ISMERETEK

1. Milyen verselésű az alábbi verssor? Nevezze meg a sorfajta!

„*Férfuról szólj nékem, Múza, ki sokféle bolygott*”

A) A verselés fajtája: _____

B) A verssor megnevezése: _____

2 pont

2. A következő megállapítások a verstanhoz kapcsolódnak. Igaz vagy hamis? Jelölje I vagy H betűvel!

1.	Az időmértékes vers ritmusát a rövid és a hosszú szótagok szabályos váltakozása adja.	
2.	A ütemhangsúlyos verselés alapegysége a versláb.	
3.	Az ütem egy hosszú és egy (vagy több) rövid szótag kapcsolata.	
4.	A hexameterben az ötödik versláb mindig daktilus.	

4 pont

3. Húzza alá az alábbi verssorok közül azokat, amelyek ütemhangsúlyosak!

- „*A nap tüze, látod, / a fürge diákot / a hegyre kicsalta: a csúcsra kiállt.*”
- „*Ég a napmelegtől a kopár szik sarja,*”
- „*Szellemem egyre dicsőbb, általa híres e föld!*”
- „*Megy a juhász számaron,
Földig ér a lába;*”

2 pont

4. Egészítse ki a hiányos szöveget! Írja a megadott szavakat a megfelelő helyre!

{1} szimultán, {2} ütemhangsúlyos, {3} időmértékes

Már a felvilágosodás költői észrevették, hogy a magyar nyelv nagyszerű lehetőségeket kínál a költők számára. Népdalaink szinte kivétel nélkül _____ verselésűek, de lehet

_____ verset is írni, sőt a kettő együtt is érvényesülhet, ez esetben

_____ versről beszélünk.

3 pont

5. Az alábbi versek közül melyik időmértékes és melyik ütemhangsúlyos? Írja a táblázatba!

	Idézet	Verselés
1.	<p>„Ne kérdezd, barátném! mint töltöm időmet, S távolléted alatt kedvem miben lelem! Tudod, elvesztettem édes enyegőmet, Tudod, magam vagyok, mert te nem vagy velem.” (Berzsenyi Dániel: <i>Levéltöredék barátnémhoz</i>)</p>	
2.	<p>„Partra szállottam. Levonom vitorlám. A szelek mérgét nemesen kiálltam. Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben Izzada orcám.” (Berzsenyi Dániel: <i>Osztályrészem</i>)</p>	
3.	<p>„Az aranyos felhők tetején lefestve Mosolyog a híves szárnyon járó estve; Melynek új balzsammal biztató harmatja Cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja.” (Csokonai Mihály: <i>Az estve</i>)</p>	

3 pont

6. Mi jellemzi a Balassi-strófát? Húzza alá az igaz állításokat!

- (1) Három sorból szerkesztett versszak. (2) A sorvégeken keresztrímekek vannak.
 (3) A sorokon belül belső rímekek találunk. (4) 6+6+7 szótagos sorokból áll össze a hosszú sor.
 (5) Időmértékes verselés. (6) A 6. és a 12. szótag mindig összecseng.

„Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?
Holott kikeletkor az sok szép madár szól, kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot ad, ki kedves mindennél.”

4 pont

7. Húzza alá, hogy az adott állítások közül melyek igazak Anakreón versére!

- időmértékes verselés a vers alapegysége az ütem a vers minden sora hexameter
 az első sor első verslába daktilus

„Gyűlölöm azt, aki telt kupa mellett, bort iszogatóván,
háborut emleget és lélekölő viadalt.
S kedvelem azt, aki bölcs és Aphrodité meg a Múzsák
szép adományairól zengve szeretni tanít.”

2 pont

KÖTELEZŐ MEMORITEREK

1. Összekeveredtek két vers sorai. Válogassa szét ezeket! Ki a költő, és mi a két vers címe? (A kép segíthet a költő felismerésében.)

- A) „Fülembe forró ólmot öntsetek,”
- B) „Mégis győztes, mégis új és magyar.”
- C) „Minden Egész eltörött,”
- D) „Verecke híres útján jöttem én,”
- E) „Milyen csonka ma a Hold,”
- F) „Minden szerelem darabokban,”

A költő neve:	
A két vers címe és a hozzájuk tartozó betűjelek:	
1.	2.

5 pont

2. Kinek melyik verséből valók a következő idézetek? (A kép segíthet a költő felismerésében.)

- A) „Hervad már ligetünk, s díszei hullanak,
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.”
- B) „Partra szállottam. Levonom vitorlám.
A szelek mérgét nemesen kiálltam.”

A költő neve:	
A művek címe:	
A)	B)

3 pont

6. Pótolja a Szózatból hiányzó szavakat! Húzza alá a szópárok közül azt, amelyik a szövegbe illik! Írja be a szavakat a megfelelő helyre!

milliók – százezrek roskadozzanak – sorvadozzanak szemében – szívében világ – ország

A)

„Az nem lehet, hogy ész, erő,
És oly szent akarat

Hiába _____
Egy átoksúly alatt.

B)

Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez

_____ ajakán.

C)

Vagy jöni kell, ha jöni fog
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött

Egy _____ vérben áll.

D)

S a sírt, hol nemzet süllyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak

_____ gyászköny ül.”

4 pont

7. Húzza alá azokat az igealakokat, amelyek szerepelnek az alábbiak közül Nagy László *Ki viszi át a Szerelmet* című versében!

(1) fél, (2) hamvad, (3) feszül, (4) retteg, (5) öleli, (6) feszíti, (7) rettentí, (8) imád, (9) emeli

4 pont

MŰISMERET (KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK)

1. Állítsa sorrendbe a *Toldi estéjében* játszódó eseményeket! Írja a megfelelő számot a négyzetbe!

Küldönc érkezik. Budán egy olasz lovag nem talál legyőzőre, becsméri a magyart. Most újra Toldira vár a feladat, neki kellene megmentenie a haza becsületét.

Toldi hűséges Bencéjével az oldalán a fővárosba lovagol.

Az öreg Toldi halni készül, a saját sírját ássa Nagyfaluban.

Toldit gúnyolják az apródok, hármat megöl közülük.

4 pont

2. Összekeveredtek három regény szereplői. Tegyen rendet, írja a táblázat megfelelő helyére a szereplők nevét!

Bakócz Tamás, Szakhmáry Zoltán, Behenczy Károly, Vértesi Tamás,
Lekenczey Muki, Trnovszky Gáspár

Mikszáth Kálmán: <i>Beszterce ostroma</i>	Herczeg Ferenc: <i>Az élet kapuja</i>	Móricz Zsigmond: <i>Úri muri</i>

3 pont

3. A *Bánk bán* melyik szereplőjére illik a jellemzés? Írja a számot a táblázatba! Két jellemzés egyikhez sem illik.

1. Cinikus lovag, kizárólag az érdekei irányítják. A mű végén meggyilkolják.
2. Indulatos főnemes, a lázadók vezetője.
3. Lopni megy a palotába, de hatalmas panasz lesz belőle.
4. Királygyilkosság szárad a lelkén.
5. Mindent megpróbál megtenni hazájáért és becsületéért.

Tiborc	Petúr	Biberach

3 pont

4. Összekeveredtek Jókai Mór *Az arany ember* és Wass Albert *Adjátok vissza a hegyeimet!* című regényének cselekményelemei. Tegyen rendet! Írja be a cselekménymozzanat számát a mű fölé a táblázatba!

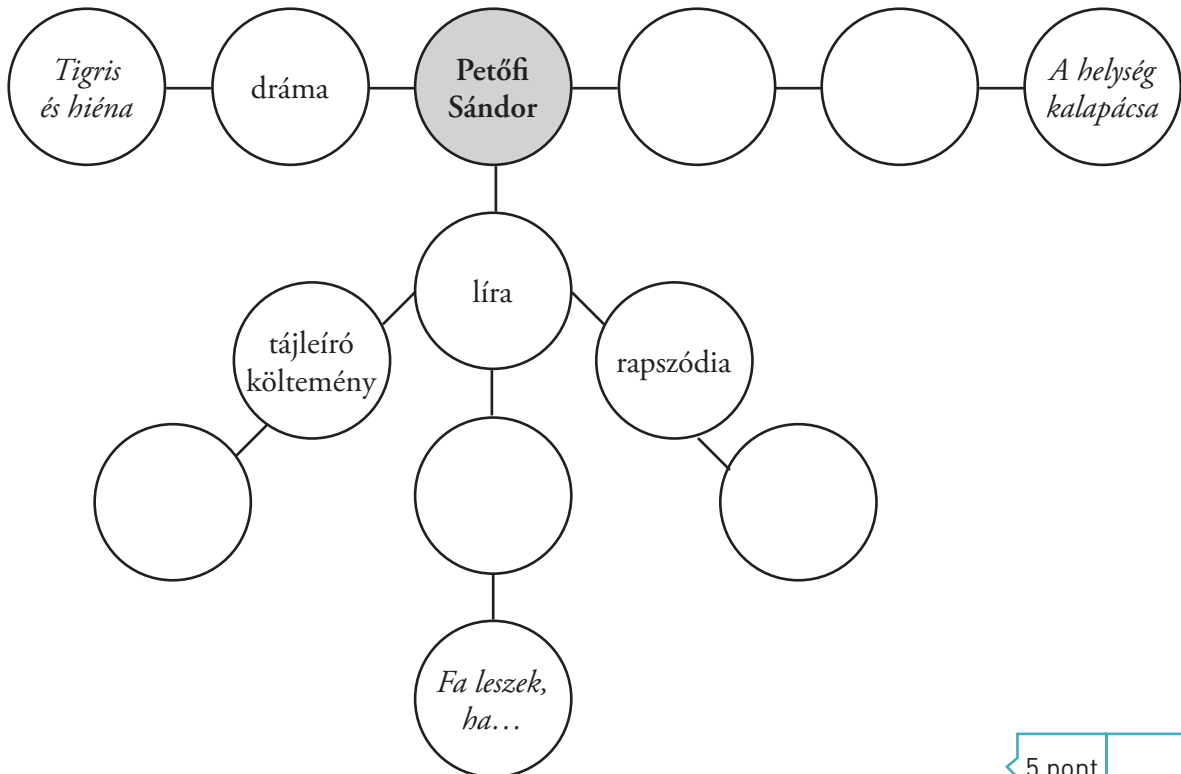
1. Születi halála után a főszereplőnek kell eltartania testvéreit.
2. A főszereplő hatalmas vagyona tesz szert, de lelkifurdalás gyötri.
3. Egy szigeten ismeri meg azt a nőt, akivel később boldog lesz.
4. A hegyen, idilli környezetben ismeri meg szerelmét, későbbi feleségét.
5. Az alkotás a Vaskapu leírásával indul.
6. A mű kemény vádbeszéddel kezdődik.

Jókai Mór: <i>Az arany ember</i>	Wass Albert: <i>Adjátok vissza a hegyeimet!</i>

2 pont

5. Egészítse ki a gondolattérképet! Válassza ki az alábbi információk közül azokat, amelyek az ábrába illenek, majd az adott információ számát írja a gondolattérkép hiányzó helyére!

1. elégia	4. vígeposz	7. dal
2. elbeszélő költemény	5. epika	8. <i>Az apostol</i>
3. <i>A puszta, télen</i>	6. <i>A XIX. század költői</i>	9. <i>Egy gondolat bánt engemet...</i>

5 pont

6. Melyik alkotásra illik? Válassza ki, és írja a megállapítás számát a táblázat megfelelő helyére! Kettővel több megállapítást adunk meg.

1. Főhőse későn született ember, egy letűnt világ eszményeit követi.
2. Főhőse az életét áldozza a kereszténységért és a hazáért.
3. Főhőse félisten, a hírnévért áldozza az életét.
4. Főhőse öngyilkosságba menekül a problémák elől.
5. Főhőse életét áldozza az isteni törvényért.
6. Főhőse csak 10 évvel a háború befejezése után tér haza.

Szophoklész: <i>Antigoné</i>	Mikszáth Kálmán: <i>Beszterce ostroma</i>	Móricz Zsigmond: <i>Úri muri</i>	Zrínyi Miklós: <i>Szigeti veszedelem</i>

4 pont

7. Az ember tragédiájára vonatkoznak a következő kijelentések. Igaz vagy hamis? Írja melléjük!

		Igaz (I)	Hamis (H)
1.	Az alkotás műfaja tragédia.		
2.	Az alkotás műfaja drámai költemény (emberiségköltemény).		
3.	A <i>Tragédia</i> 4 keretszínből és 11 történelmi színből épül fel.		
4.	A párizsi szín álom az álomban: a prágai színben álmodja Ádám (Kepler).		
5.	A Falanszter színben szabadon kibontakozhat az egyéniség.		

4 pont

8. Melyik szereplő nem illik a többi közé? Húzza alá! A regény címét írja a vonalra!

- A) Anna, Patikárius Jancsi, Bede Erzsi, Moviszter doktor _____
- B) Szakhmáry Zoltán, Kis János, Lekenczey Muki, Csörgőheő Csuli, Borbíró _____

2 pont

9. Melyik nagy mű ismert szereplője mondhatta volna? Írja a megállapítás számát és a mű címét a táblázatba!

1. Zágonban sokkal jobban érezném magam.	3. Kedvenc elfoglaltságom a dobozkészítés.
2. Boldogságra cseréltem a halhatatlanságot.	4. A boldogság fontosabb, mint a pénz.

Tünde	Varró őrnagy	Mikes Kelemen	Timár Mihály

4 pont

10. Egészítse ki az alábbi, Arany János költészetére vonatkozó szöveget! Írja a műcímeiket a megfelelő helyre. Három címmel többet adtunk meg.

- (1) *Vörös Rébék*, (2) *Kertben*, (3) *Mindvégig*, (4) *Ágnes asszony*, (5) *Toldi estéje*,
 (6) *Epilogus*, (7) *Letésem a lantot*

Arany János hárompillérű életművet hozott létre. A három pillér: nagyepika, kisepika, líra. Nagyepikus művei közül kiemelkedik a _____. Kisepikai alkotásainak legjelentősebb művei a balladák. Közéjük tartozik a Nagykőrösön írt _____ és a kései _____. Lírai művei közül kitűnik elégiko-ódája, a(z) _____.

4 pont

11. A következő meghatározások egy-egy Arany-műre vonatkoznak. Írja a számokat a táblázat megfelelő helyére! Kettővel több meghatározást adtunk meg.

1. Párhuzamos szerkezetű történelmi ballada.	4. Körkörös szerkezetű mélylélektani ballada.
2. Létösszegző vers, kulcsmotívuma az utazás.	5. Filozófiai igényű, születésnap alkalmi vers.
3. Kései ballada az <i>Őszikék</i> korszakból.	

<i>Ágnes asszony</i>	<i>V. László</i>	<i>Epilogus</i>

3 pont

AZ IRODALMI SZÖVEG MEGALKOTOTTSÁGÁNAK ESZKÖZEI

1. A szöfelhők mely műveket idézik fel? Írja a vonalra!

3 pont

2. Milyen stílusesszközt ismer fel a következő idézetben? Tegyen x-et a megfelelő szókép vagy alakzat mellé!

„Ki mint vízesés önnön robajától,
elválsz tőlem és halkan futsz tova,
míg én, életem csúcspontjai közt,
közeliében, zengem, sikoltom,
verődve földön és égbolton,
hogy szerettek, te édes mostoha!”

(József Attila: Óda)

oximoron

díszítő jelző

hasonlat

szentencia

1 pont

3. Válassza ki, és írja a vonalra a megadott nevek, címek, fogalmak közül azokat, amelyek az alábbi szövegbe illenek!

(1) Új Idők, (2) klasszikus modernség, (3) Vergilius, (4) realizmus, (5) Nyugat,
(6) klasszicizmus, (7) szecesszió, (8) Horatius

Babits Mihály a(z) _____ nemzedékének kiemelkedő alkotója. Költészete jelentős európai hagyományokat örökített át. Első köteteit formai sokszínűség és témagazdagság jellemzi. E kötetekben a(z) _____ stílusirányzatai: a(z) _____, a pillanatnyi benyomást megragadó impresszionizmus és a szimbolizmus egyaránt megtalálhatók. Az első kötet nyitó verse az ókori római irodalom egyik legjelentősebb alkotóját, _____ idézi meg.

4 pont

4. Melyik irodalmi fogalomra vonatkoznak a következő meghatározások? Írja melléjük!

1. Lírai műfaj, beszélője istenhez fordul. _____
2. A reneszánszot követő korstílus. _____
3. Szókép, amely élőként mutat be élettelen dolgokat. _____
4. Olyan drámatípus, amelyben a dialógusok a múlt eseményeit tárják fel; ez a folyamat hat a dráma jelen idejű eseményeire. _____

4 pont

5. Melyik műre vonatkozik a megállapítás? Írja a számát a táblázatba!

1. A 600 soros alkotás a beszélő nyugat-európai útját jeleníti meg. Elsődleges, epikus történeti síkja valós, múltbeli, a beszélő Budapestről egészen Párizsig tartó vándorlását idézi fel, így a mű ezen vonása az irodalomtörténet híres vándortoposzával rokonítható.
2. Az emigrációba kényszerített író legismertebb verse, a tanító óda rokona. Hitét és hazaszeretetét önti szavakba. Reméljenek, és legyenek tiszták, hűségesek! – üzeni az otthoniaknak. Ezt emeli ki a refrén: „*a víz szalad, de a kő marad, a kő marad*”.
3. A kötet záródarabja a művészi megismerés és kifejezés lehetőségeire kérdez rá, a világ megismerhetetlenségét állítja.
4. Az új lírai honfoglalás programja ez a vers, a lírai én beszédének tétje a magyar költői tradíció átértelmezése.

Babits Mihály: <i>A lírikus epilógja</i>	Ady Endre: <i>Góg és Magóg fia vagyok én</i>	Kassák Lajos: <i>A ló meghal, a madarak kirepülnek</i>	Wass Albert: <i>Üzenet haza</i>

4 pont

6. Egészítse ki az alábbi szöveget a hiányzó nevekkel, műcímekkel!

A _____ közvetlen előzménye _____ *Árgirus históriája* című műve. Az *Árgirus* egy tündérmese verses feldolgozása, mely népmeseként (*Árgyélus királyfi és _____*) ugyancsak ismerős lehet. _____ azonban az alap-történetet filozófiai üzenettel gazdagította.

3 pont

7. Írja az üresen hagyott oszlopba, hogy az állítások mely művekre vonatkoznak, és kik a művek szerzői!

	Állítás	Szerző	Cím
1.	Az eposz tizenöt énekből, egy előszóából és a peroratióból (zárszó) áll. Szövege 1566 számozott versszakával közvetlenül a vár ostromának évére utal.		
2.	Az 1844-ben keletkezett mű a komikus eposz műfajába tartozik. A költő egyetlen művét sem támadták a korabeli kritikusok annyira, mint ezt.		
3.	Az 1799-ben keletkezett vígeposz a szerző stíluszintetizáló képességét mutatja: a klasszicista igényű műfajválasztás és a népiesség szólamai mellett a magyar rokokó irodalom csúcsteljesítménye is.		

3 pont

8. Az alábbi költemények közül melyik nem ars poetica? Húzza alá!

- A) Arany János: *Mindvégig*
 B) Ady Endre: *Góg és Magóg fia vagyok én*
 C) Babits Mihály: *A lírikus epilógja*
 D) Kosztolányi Dezső: *Hajnali részegség*

1 pont

IRODALMI FELADATLAP (Az írásbeli vizsga 20 pontos mintafeladatsora)

1. Párosítsa a korszakokkal a felsorolt szerzőket és irodalmi alkotásokat a kiemelt minta alapján!

	korszak		szerző		mű
1	antikvitás	a)	Csokonai Vitéz Mihály	A)	<i>Előszó</i>
2	romantika	b)	Balassi Bálint	B)	<i>A Reményhez</i>
3	reneszánsz	c)	Vörösmarty Mihály	C)	<i>Aphroditéhoz</i>
4	felvilágosodás	d)	Szapphó	D)	<i>Egy katonaének</i>

Megoldás	1 - d) - C)	2 -	3 -	4 -
-----------------	-------------	-----	-----	-----

3 pont

2. Az alábbi felsorolásban összekeveredtek két művelődéstörténeti korszak, korstílus jellemzői. Nevezze meg a két korszakot, válogassa szét a korszakok jellemzőit, és töltsse ki a táblázatot! Írja a jellemzők betűjelét a megfelelő oszlopba! Minden betűjelet csak egy helyre írhat.

- A) Az antikvitás értékeihez fordult vissza, azok felújítására törekedett.
- B) Az irracionális érzéki megragadására törekszik.
- C) Tüldíszített, dagályos stílus jellemzi.
- D) Az ember figyelme nem a halál utáni létre, hanem az e világi életre irányult.
- E) A művészetfelfogás elve a természetelvűséggel összefüggésben a harmónia, az arányos megformálás lett.
- F) Irodalma nagyobb részben vallásos tárgyú, hitéleti, hitvitázó irodalom.

	A művelődéstörténeti korszak megnevezése	
A korszak jellemzőinek betűjelei		

4 pont

3. Pótolja a *Toldi estéjéből* a hiányzó szavakat! Húzza alá a szópárok közül azt, amelyik a szövegbe illik! Írja be a szavakat a megfelelő helyre!

nagyokat – hosszúkat megrezdül – megrendül utódot – örököt magyart – népedet

A)

*Őszbe csavarodott a természet feje,
Dérré vált a harmat, hull a fák levele,
Rövidebb, rövidebb lesz a napnak útja,*

És _____ alszik rá, midőn megfutja.

B)

*Megpihen legszélén az égi határnak
S int az öregeknek: „benneteket várlak!”*

_____ a feje sok öregnek erre:

Egymásután mégis mennek a nyughelyre.

C)

*Végső rendelkezést tennék: de hát minek?
Nem igen van: miről. S ha volna sincs: kinek.*

Nem hagyok _____ csak egy hü cselédet:

Azt kötöm szivedre – meg a magyar népet.”

D)

„Szeresd a _____, de ne faragd le” – szóla,

*„Erejét, formáját, durva kérgét róla:
Mert mi haszna simább, ha jól megfaragják?
Nehezebb eltörni a faragatlan fát.”*

4 pont

4. A táblázat állításai a drámai költeményre/emberiségdrámára vonatkoznak! Döntse el, hogy melyik állítás igaz, és melyik hamis!

	Állítás	Igaz (I)	Hamis (H)
1.	Az elégia és az óda műfaji jegyeit ötvözi.		
2.	Kevert műnemű alkotás.		
3.	A szereplők inkább egy-egy eszme, gondolat megtestesítői.		

3 pont

5. Összekeveredtek a regények szereplői! Tegyen rendet, írja a táblázat megfelelő helyére a neveket! Két szereplő nem a megadott regényekhez tartozik.

Bakócz Tamás, Moviszter, Pongrácz István, Vértesi Tamás, Szakhmáry Zoltán,
Vizy Kornél, Apolka, Brazovics Athanáz

Kosztolányi Dezső: <i>Édes Anna</i>	Herczeg Ferenc: <i>Az élet kapuja</i>	Mikszáth Kálmán: <i>Beszterce ostroma</i>

3 pont

6. Melyik versre, versrészletre igazak az alábbi megállapítások? Írja a számokat a négyzetekbe!

1. Tercina
2. Szonett
3. Ütemhangsúlyos és időmértékes verselés egyidejűleg (szimultán)

A)

„Csak én bírok versemnek hőse lenni,
első s utolsó mindenik dalomban:
a mindenséget vágyom versbe venni,
de még tovább magamnál nem jutottam.

S már azt hiszem: nincs rajtam kívül semmi,
de hogyha van is, Isten tudja hogy' van?
Vak dióként dióban zárva lenni
s törésre várni beh megundorodtam.

Bűvös körömből nincsen mód kitörnöm,
csak nyílám szökhet rajta át: a vágy –
de jól tudom, vágyam sejtése csalfa.

Én maradok: magam számára börtön,
mert én vagyok az alany és a tárgy,
jaj én vagyok az ómega s az alfa.”

B)

„A hatalmas szerelemnek
Megemészto tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!”

C)

„Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó, szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.”

3 pont

Összesen 20 pont

MEGOLDÁSOK ÉS JAVÍTÁSI ÚTMUTATÓ AZ IRODALMI FELADATLAPHOZ

KORSTÍLUSOK, STÍLUSJEGYEK, STÍLUSFAJTÁK		
Feladat	Megoldás	Pontozás
1.	A fogalmak helyes sorrendje: 5, 4, 8, 3, 6, 7	6 jó megoldás: 4 pont 5 jó megoldás: 3 pont 4 jó megoldás: 2 pont 3 jó megoldás: 1 pont
2.	Kr. e. 1200: antikvitás; 476–1600: középkor, reneszánsz; 1700–1900: klasszicizmus, romantika, realizmus	6 jó megoldás: 4 pont 5 jó megoldás: 3 pont 4 jó megoldás: 2 pont 3 jó megoldás: 1 pont
3.	1. romantika; 2. impresszionizmus; 3. reneszánsz; 4. klasszicizmus	Minden jó megoldás: 1 pont, összesen 4 pont
4.	ézszerűség – klasszicizmus; hatalmas körmondatok – barokk; kiábrándultság, elvágyódás – romantika; zsenikultusz – romantika	Minden jó megoldás: 1 pont, összesen 4 pont
5.	Igaz: A), Hamis: B), C), D)	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
6.	a) reneszánsz; b) romantika; c) barokk	Minden jó válasz 1 pont, összesen 3 pont
7.	Barokk: B), D), klasszicizmus: A), C)	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
MŰNEMI, MŰFAJI TÁJÉKOZOTTSAÉG		
1.	1. tragédia, Kr. e. 5. század 2. eposz, 17. század 3. paródia, 20. század 4. elbeszélő költemény, 19. század	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont (fél pont nem adható)
2.	1. Tolsztoj, 19. század második fele 2. Petőfi Sándor, komikus eposz / eposzparódia, 19. század első fele 3. Madách Imre, drámai költemény / emberiségköltemény, 19. század második fele 4. Herczeg Ferenc, regény / kisregény, 20. század első fele	Hibátlan soronként 1 pont, összesen 4 pont

3.	2 – D); 3 – C); 4 – A); 5 – B)	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
4.	epikai helyett lírai nagyobb helyett kisebb vagy rövidebb verses regény helyett költői levél	Minden jó megoldás: 1 pont, összesen 3 pont
5.	Igaz: 1, 2, 4, Hamis: 3	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
6.	Igaz: 1, 2, Hamis: 3, 4	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
VERSTANI ISMERETEK		
1.	A) időmértékes; B) hexameter	Minden jó válasz 1 pont, összesen 2 pont
2.	Igaz: 1, 4; Hamis: 2, 3	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
3.	Ütemhangsúlyos: 2, 4	Minden jó válasz 1 pont, összesen 2 pont
4.	A fogalmak helyes sorrendje: 2, 3, 1	Minden jó válasz 1 pont, összesen 3 pont
5.	Ütemhangsúlyos: 1, 3; időmértékes: 2	Minden jó válasz 1 pont, összesen 3 pont
6.	Igaz állítások: 1, 3, 4, 6	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
7.	Időmértékes verselés, az első sor első verslába daktilus	Minden jó válasz 1 pont, összesen 2 pont
KÖTELEZŐ MEMORITEREK		
1.	A költő neve: Ady Endre <i>Kocsi-út az éjszakában</i> : C), E), F) <i>Góg és Magóg fia vagyok én</i> : A), B), D)	A költő neve 1 pont, a verscímek 1-1 pont, a sorok verscímekhez párosítása 1-1 pont
2.	A költő neve: Berzsenyi Dániel <i>A közelítő tél, Osztyájrészem</i>	Minden jó válasz 1 pont, összesen 3 pont
3.	Itália, Pannónia, Janus Pannonius	Verskiegészítés: 1 pont (fél pont nem adható), a szerző neve: 1 pont
4.	<i>Égi tűnemény, Csalfa, vak Remény!</i> Csokonai Vitéz Mihály: <i>A Reményhez</i>	Verskiegészítés: 1 pont (fél pont nem adható), a szerző neve és a mű címe: 1 pont Az idézetek kiegészítése mai helyesírással is elfogadható.
5.	Babits Mihály: <i>Jónás imája</i>	Minden jó válasz 1 pont, összesen 2 pont

6.	A) sorvadozzanak B) százezrek C) ország D) szemében	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
7.	Helyes válasz: 3, 5, 7, 8	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
MŰISMERET (KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK)		
1.	Helyes sorrend: 3, 1, 2, 4	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
2.	Mikszáth Kálmán: <i>Beszterce ostroma</i> Behenczy Károly Trnovszky Gáspár Herczeg Ferenc: <i>Az élet kapuja</i> Bakócz Tamás Vértesi Tamás Móricz Zsigmond: <i>Úri muri</i> Szakhmári Zoltán Lekenczey Muki	Minden oszlop helyes kitöltése 1 pont, összesen 3 pont
3.	Tiborc 3, Petúr 2, Biberach 1	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 3 pont
4.	2, 3, 5 – Jókai Mór: <i>Az arany ember</i> 1, 4, 6 – Wass Albert: <i>Adjátok vissza a hegyeimet!</i>	Minden oszlop helyes kitöltése 1 pont, összesen 2 pont
5.	epika, dal, vígeposz (eposziparódia, komikus eposz), <i>A puszta, télen, Egy gondolat bánt engemet...</i>	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 5 pont
6.	Szophoklész: <i>Antigoné</i> 5 Mikszáth: <i>Beszterce ostroma</i> 1 Móricz: <i>Úri muri</i> 4 Zrínyi: <i>Szigeti veszedelem</i> 2	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
7.	1. H 2. I 3. I 4. I 5. H	5 helyes válasz 4 pont, 4 helyes válasz 3 pont, 3 helyes válasz 2 pont, 2 helyes válasz 1 pont
8.	A) Bede Erzsébet, <i>Édes Anna</i> B) Kis János, <i>Úri muri</i>	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 2 pont

9.	Tünde: <i>Csongor és Tünde</i> 2 Varró őrnagy: <i>Tóték</i> 3 Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i> 1 Timár Mihály: <i>Az arany ember</i> 4.	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
10.	Helyes sorrend: 5, 4, 1, 7	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
11.	<i>Ágnes asszony</i> 4 <i>V. László</i> 1 <i>Epilogus</i> 2	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 3 pont
AZ IRODALMI SZÖVEG MEGALKOTOTTSÁGÁNAK ESZKÖZEI		
1.	Szophoklész: <i>Antigoné</i> Vörösmarty Mihály: <i>Csongor és Tünde</i> Katona József: <i>Bánk bán</i>	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 3 pont
2.	oximoron	1 pont
3.	Helyes sorrend: 2, 5, 7, 8	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
4.	1. himnusz, 2. barokk, 3. megszemélyesítés, 4. analitikus dráma	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
5.	Babits Mihály: <i>Egy lírikus epilógja</i> 3 Ady Endre: <i>Góg és Magóg fia vagyok én</i> 4 Kassák Lajos: <i>A ló meghal, a madarak kirepülnek</i> 1 Wass Albert: <i>Üzenet haza</i> 2	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
6.	<i>Csongor és Tünde</i> , Gergei Albert (Gergei, Gyergyai, Gergely, Gyergyai Albert is elfogadható); <i>Tündérszép Ilona</i> (<i>Tündér Ilona</i> is elfogadható); Vörösmarty Mihály (Vörösmarty is elfogadható)	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 4 pont
7.	1. Zrínyi Miklós: <i>Szigeti veszedelem</i> , 2. Petőfi Sándor: <i>A helység kalapácsa</i> , 3. Csokonai Vitéz Mihály: <i>Dorottya, avagy a dámák diadala a fárságon</i>	Minden helyes válasz 1 pont, összesen 3 pont
8.	Jó válasz: D)	1 pont

AZ IRODALMI FELADATLAP (AZ ÍRÁSBELI VIZSGA 20 PONTOS FELADATSORA) MEGOLDÁSAI		
1.	2 – c) – A); 3 – b) – D); 4 – a) – B)	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
2.	barokk: B, C, F; reneszánsz: A, D, E	Elérhető pontszám: 4 pont. Oszloponként adható 2-2 pont
3.	A) hosszúkat B) megrezdül C) örököszt D) magyart	Minden jó válasz 1 pont, összesen 4 pont
4.	Igaz: 2, 3, Hamis: 1	Minden jó válasz 1 pont, összesen 3 pont
5.	Kosztolányi Dezső: <i>Édes Anna</i> Moviszter Vízny Kornél Herczeg Ferenc: <i>Az élet kapuja</i> Bakócz Tamás Vértesi Tamás Mikszáth Kálmán: <i>Beszterce ostroma</i> Apolka Pongrácz István	Minden oszlop helyes kitöltése 1 pont, összesen 3 pont
6.	1. – C) 2. – A) 3. – B)	Minden jó válasz 1 pont, összesen 3 pont

≈ TÉMAKIFEJTŐ DOLGOZAT/ESSZÉ ÍRÁSA ≈

MÓDSZERTANI, MEGOLDÁSI JAVASLATOK

A magyar nyelv és irodalom érettségi szövegalkotási feladatában két különböző feladtból választhat a tanuló. Az általa választott feladat megoldásának elvárt terjedelme 500–800 szó.

A választható feladatok a következők lehetnek:

- A) egy adott mű (vagy műrészlet) problémaközpontú, értelmező bemutatása vagy
- B) témakifejtő dolgozat/esszé írása irodalmi témakörben.

Kiadványunk nem tartalmaz mintafeladatokat az A) feladathoz – Egy adott mű (vagy műrészlet) problémaközpontú, értelmező bemutatása –, mivel a korábbi évekből ismerős ez a feladat a felkészülők számára, ez nem tartozik az újdonságok közé.

A témakifejtő dolgozat feladata a *Kerettantervben* meghatározott törzsanyagra épül.

A dolgozat feladatában változatos irodalmi témakörök jelenhetnek meg. Például:

- ≈ Témák, motívumok, toposzok változatainak felismerése, értelmezése (például *hegy, kert, sziget, út, évszakok, alászállás, felemelkedés, nemzedékek, család, felnőtté válás, beavatás, ember és természet, mikro- és makrokozmosz, felnőtt-gyermek, férfi-nő, bűn és bűnhődés, vándorlás, kaland, falusi és nagyvárosi életformák; a háború élménye, Trianon, a holokauszt, a légerek világa, a diktatúrák, az elidegenedés*).
- ≈ Poétikai fogalmak (például *műfajok, műnemek*) alkalmazása művek bemutatásában, értelmezésében.
- ≈ A kifejezőmód és világlátás változása a különböző korszakokban a középkortól napjainkig.
- ≈ A magyar irodalomtörténet/művelődéstörténet főbb korszakainak néhány jellemzője.

Hasznos tanácsok diákoknak

Mielőtt a dolgozat megírását elkezdené:

- ≈ Olvassa el figyelmesen, és értelmezze a feladatot! Figyelje meg, hogy mit vár el a feladat, milyen szempontokra kell mindenképp kitérnie fogalmazásában!
- ≈ Gondolja végig, hogy mi a téma: határozza meg a jelentését; fogalmazza meg ön maga számára, hogy miért fontos az; milyen problémákat vet fel, vagy éppen milyen jelentőséggel bír az irodalom történetében!
- ≈ Érdemes megfogalmazni, hogy milyen kérdéseket, gondolatokat, asszociációkat idéz fel önben a feladat.
- ≈ Segíthet, ha készít saját maga számára egy rövid vázlatot vagy a témához kapcsolódó gondolattérképet.

- ≈ Gondolja végig, hogy a feladathoz kapcsolódóan milyen irodalmi alkotások jutnak eszébe! Például:
 - ≈ Ha a feladat korszakokon átívelő kifejtést vár, érdemes átgondolni az egyes korstílusok, stílusirányzatok esetén, hogy miként jelent meg azokban a megadott téma.
 - ≈ Ha egy bizonyos korszakhoz kapcsolódik a feladat, vegye számba az adott kor alkotóit és műveiket!
- ≈ Az érettségi vizsgán ennél a feladatrésznél bátran használhatja a szöveggyűjteményeket: a tartalomjegyzék segíthet felidézni további, a témához kötődő alkotókat, alkotásokat!
- ≈ Vázlatában a témának megfelelően csoportosítsa, rendszerezze a bemutatni kívánt műveket, műcsoportokat!

A dolgozat megírásának folyamatában:

- ≈ A témakifejtő dolgozat bevezetésében fogalmazza meg a téma jelentőségét, irodalomban betöltött szerepét! Készítse el a dolgozat fókuszmondatát, amelyet a fogalmazásában a feladatnak megfelelően kifejt majd!
- ≈ A dolgozat tárgyalásában külön-külön bekezdésekben mutassa be a témához kapcsolt műveket! Ügyeljen arra, hogy a bemutatásban a feladat által elvárt témát és szempontokat dolgozza ki!
- ≈ A témakifejtő dolgozat esetén nagyon fontos, hogy a befejezésben összegezze a felhasznált művek viszonyát, kapcsolódását a témához. Vonja le következtetéseit!

TÉMAKIFEJTÉS MŰFAJHOZ KAPCSOLÓDÓAN

FELADAT: Az óda mint a líra műnemének egyik legfontosabb műfaja az ókortól napjainkig szerves részét képezi az irodalmi hagyománynak. Mutassa be a műfaj sajátosságait az ön által ismert művek segítségével! Dolgozatában két-három műalkotás értelmezésével jellemezze az óda tematikus, formai és stilisztikai sokszínűségét! Dolgozata 500–800 szó legyen!

MÓDSZERTANI, MEGOLDÁSI JAVASLATOK

A **Tartalom** értékelése során akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó a feladatban megadott szempontok mindegyikét meggyőzően kifejti, azaz

- ≈ a téma kidolgozása szempontjából releváns műveket választ,
- ≈ bemutatja az óda tematikus, formai és stilisztikai sokszínűségét
- ≈ legalább két különböző műalkotást értelmez.

A **Nyelvi minőség** (szövegszerkezet, nyelvi igényesség) értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Lehetséges példák a kerettanterv törzsanyagából:

Horatius: *Thaliarchushoz*

Balassi Bálint: *Egy katonaének*

Csokonai Vitéz Mihály: *Az estve, A Magánossághoz* (elégico-óda)

Berzsenyi Dániel: *Osztályrészem, A magyarokhoz (I.)*

Vörösmarty Mihály: *Szózat, Gondolatok a könyvtárban*

Adam Mickiewicz: *A lengyel anyához*

Petőfi Sándor: *Minek nevezzetek?, Fekete-piros dal*

Arany János: *Letésem a lantot* (elégico-óda)

Babits Mihály: *In Horatium*

Juhász Gyula: *Anna örök*

Tóth Árpád: *Esti sugárkoszorú*

József Attila: *Óda, A Dunánál*

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

- ≈ Az óda a líra műnemének egyik legfontosabb műfaji csoportját képezi. A görög ódó eredetileg dalt jelentett, amelyet pengetős hangszerrel adtak elő, ennek latin megfelelője a carmen. Az óda későbbi jelentésváltozása folyamán vált a magasztos tárgyat témául választó, fennkölt hangnemű alkotássá. Jellemzője az érzelmi felfokozottság (dicsőítő óda) csakúgy, ahogyan az intellektuális jelleg (bölcseleti/gondolati óda) is. Az óda gyakran bonyolult ritmikájú és felépítésű műfaj, hagyományos szerkezete szerint ABA felosztású (tárgyhoz fordulás – kifejtés – tanulságok levonása). Témája változatos: magasztalhat egy életelvet, a hazaszeretetet, a természetet, a szerelmet stb. Beszédhelyzetét tekintve vonatkozhat valamely, a közösség számára fontos tárgy magasztalására (közösségi óda) vagy a személyes szféra meg-

határozó élményeire (magánóda). A 19. századtól kezdve az óda műfaji kötöttsége egyre inkább fellazul: formailag is kötetlenebbé válik, de más műfaji elemekkel is társulhat (például elégiko-óda).

Horatius: *Thaliarchushoz*

- ≈ A műfaj egyik legfontosabb előzménye Horatius *Thaliarchushoz* című műve. Műfaji meghatározása szerint ódē/carmen, de az irodalmi hagyomány a későbbiekben az óda elnevezést is megőrizte.
- ≈ A *Thaliarchushoz* című alkotás egy életbölcseletet, tanítást fogalmaz meg: az élet és a fiatalság epikureus élvezetére oktat.
- ≈ A beszédhelyzet megszólalója a tapasztalt barát, címzettje Thaliarchus „az ünnepi öröm vezére” (beszélő név).
- ≈ A vers szerkezetét az *ellentét* határozza meg.
- ≈ A vers első szakasza a kinti, hideg, mozdulatlan, ember nélküli téli világot jeleníti meg. Ennek ellentéte a második versszakban megjelenő benti világ képe: a tél hidegét a benti meleggel kell oldani; a roskadozó hó és nyögő erdő képét a gondtalan mulatozás, a mozdulatlanság képeit (befagyott vizek) a mozgalmasság képei (csobogó bor) váltják. A pusztuló természeti világ látványának ellenében az emberi örömök, a társaság, az élet derűs élvezete állnak.
- ≈ A 3–4. szakaszban fogalmazódik meg az életelv: a múlt gondolataival és a jövő kiszámíthatatlanságával szemben az adott pillanatot kell teljes odaadással megélni („*Carpe diem*”).
- ≈ Ezt az életelvet vonatkoztatja az utolsó két szakasz a konkrét helyzetre: a szerelem, a tánc, a mértéktartó élvezetek, a fiatalság megélése fontos. – Addig „*míg rá nem őszül ifju fejedre a / mogorva vénség!*” (fordította: Szabó Lőrinc). Ez a kép keretbe ágyazza a verset: a Soracte téli képét az öregedés fogalmával állítva párhuzamba.

Vörösmarty Mihály: *Szózat*

- ≈ Vörösmarty Mihály *Szózata* szintén felhívást intéz befogadójához, erkölcsi parancsnak ad hangot: rendületlenül hűnek kell maradni a hazához. Itt azonban a beszélő a magyar és a nagyvilág közössége elé kiálló szónokként jelenik meg, aki a) felszólítja a magyarságot, hogy a hívő alázatával ragaszkodjon hazájához b) felszólítja a Szabadság allegorikus alakját és c) felszólítja a népek hazáját, a nagyvilágot, tőle várva döntést a magyarság sorsának alakulásáról, hiszen „*Egy ezredévnyi szenvedés / Kér éltet vagy halált*”.
- ≈ A *Szózat* az ódák klasszikus ABA szerkezetét követi, retorikus (szónoki szerkezetű). Az első két versszak az utolsó két szakasszal alkot keretet.
- ≈ Az első versszak a magyarságot szólítja meg: a hazához való rendületlen hűség parancsát fogalmazza meg. A második versszakban hangzik el a legfontosabb érv: a nagyvilágban máshol nem lelhet hazájára az ember.
- ≈ A keretben olvasható inverzió („*Hazádnak rendületlenül / Légy híve, oh magyar*” ↔ „*Légy híve rendületlenül / Hazádnak, oh magyar*”) miatt a rendületlen kitarás parancsát érezhetjük erőteljesebbnek.

- ≈ A B részben a költő a múlttal érvel a kitartó hűség maximája mellett. A 3–6. versszakok szerint az ősök áldozatot hoztak a hazáért, dicsőséget szereztek, elfoglalták és megvédték azt, a szabadságért küzdöttek (a legjobbak ezért hulltak el). A 6. versszak utal a negatív múltra is, amelyet „*balszerencse*”, „*viszály*” jellemzett, de mindezek ellenére „*Él nemzet e hazán*”. – Az „*él*” sor elején, hangsúlyos pozícióban van, ez a költő reményét is kifejezi a haza jövőjét illetően.
- ≈ Ez a szakasz a romantika stílusjegyeivel, szenvedélyesen (patetikusan) mutatja be a múltat. Ennek eszközei az ismétlés („*Itt*”), az alliteráció („*Itt küzdenek honért a hős / Árpádnak hadai*”), a régies kifejezések („*küzdenek*”, „*hulltanak*”), a romantikus képalkotás (például a véres zászló hordozása).
- ≈ A 7–12. versszakok a „*nagy világot*” szólítják meg, tőle kérve annak eldöntését, hogy milyen jövő várhat a magyarságra.
- ≈ A 8–9. szakasz szerint jobb jövőnek kell bekövetkeznie. Az anafora (sor eleji ismétlés) („*Az nem lehet [...]*”), a felsorolás és a halmozás a 10. versszak vallásos áhítattal, romantikus hevületben várt „*jobb kor*” eljövetelének érveit sorakoztatják.
- ≈ A 11–12. szakasz a nemzethalál képét vetíti a befogadó elé. Mivel a korábbi három szakasz bizakodó, az utóbbi kettő reménytelen, talán elmondhatjuk, hogy a költő a reményteli jövőben bíz.

Petőfi Sándor: *Minek nevezzelek?*

- ≈ Petőfi Sándor *Minek nevezzelek?* című verse szerelmi óda, de a dal és a rap-szóda műfaji jegyeit is magán viseli.
- ≈ Beszédhelyzete szerint a férj és hitvese párbeszéde, legalábbis annak egyik fele jelenik meg a versben.
- ≈ A versbeli beszélő hitvese tulajdonságait fogalmazza meg. Mi derül ki róla? Szép szemei vannak (1. vsz.), szelíd a tekintete (2. vsz.), megzendülő hangja van (3. vsz.), piros ajkai vannak (4. vsz.), tündérlányként és egyben mégis valóságos alakként jelenik meg (5. vsz.). A konkrét nőalak háttérbe szorul, ehelyett inkább eszményített lényként jelenik meg.
- ≈ A beszélő legfontosabb érzelmét fogalmazza meg: mennyire szerelmes hitvesébe. Az udvarlás helyzetében szólal meg. A metaforák halmozása, a dicsőítő hangvétel, a személyesség, a felfokozott képek a költő szerelmének nagyságát, intenzitását fejezik ki.
- ≈ A versbeli beszélő kapcsolatot tart hitvesével. A kérdés – „*Minek nevezzelek?*” – jelzi, hogy a hitvesét szólítja meg a költő. A merengés situációja miatt értelmezhetjük azonban úgy is, hogy költői kérdéseket tesz fel: nem vár rájuk választ. A válasz a kérdésben rejlik: a hitves alakja megnevezhetetlen, leírhatatlan. A két ember közötti kapcsolattartásra világít rá a versben kibontakozó epikus történet is: 1. vsz.: az alkonyi együttlét leírása („*...a merengés alkonyában / Szép szemeidnek esti-csillagát / Bámulva nézik szemeim*”), 2. vsz.: a két tekintet találkozik, a nő észreveszi az őt figyelő férfit („*...rám röpítet / Tekinteted*”), 3. vsz.: a nő megszólítja a beszélőt („*megzendülnek hangjaid*”), 4. vsz.: megcsókolják egymást („*ajkaimhoz ér / Ajkadnak lángoló rubinköve*”)

- ≈ A versbeli beszélő valójában önmagához intéz felhívást. Pontosabban: újra és újra próbálkozik megnevezni hitvesét, kifejezni azt, hogy mit jelent számára a felesége. A „*Minek nevezzelek?*” kérdések versszakok eleji, anaforikus előfordulása a költőnek ezt az erőfeszítését, önbiztatását fejezik ki, míg a versszakokat záró kérdések ismétlődése az erőfeszítések lemondó hiábavalóságára világítanak rá. Megfigyelhető, hogy az ötödik versszak első sorát – az előző négy versszakkal ellentétben – mondatvégi írásjel zárja le (?). Ennek oka lehet, hogy ebben a versszakban a költő nem a kérdést folytatja, ahogyan ezt a korábbi szakaszokban tette, hanem a kérdésre válaszol. Sikeresül választ adni itt? Kétféle választ adhatunk: a) Igen, sikerül. Patetikus, magasztos hangvételű megnevezéseket talál: „*Boldogságomnak édesanyja*”, „*Tündérleány*”, „*ragyogó valóság*”, „*kincs*”, „*Édes szép ifju hitvesem*” b) Nem, nem sikerül. A megnevezések nagy száma arra is utalhat, hogy nem talál egyetlen, pontos kifejezést a leírásra. A vers végén a legegyszerűbb kifejezés („*hitvesem*”) válik egyben a legszakrálisabb megnevezéssé is.
- ≈ A vers középpontjában valójában egy metanyelvi kérdéssel áll: Képes-e a nyelv kifejezni a legfontosabb tartalmakat? Az előzőhöz hasonlóan itt is kétféle választ adhatunk: a) Nem képes. b) Paradox módon képes: Azáltal, hogy azt mondja: „*Nem lehet elmondani, hogy mennyire szeretlek*”, épp azt mondja ki, hogy mennyire szeret.
- ≈ A megnevezhetőség, a leírás megragadhatatlanságát elsősorban az összetett költői képek, az ismétlés és halmozás alakzatai jelenítik meg. Az ismétlés a megnevezhetetlenség újbóli és újbóli kudarcát fogalmazzák meg, míg a halmozás a költői érzés intenzív voltára utal az 5. versszakban. Az összetett költői képek a költő állapotára, a szerelem rá gyakorolt hatására mutatnak rá. A „*merengés alkonya*” egy olyan révült állapotot fejez ki, amelyben a költő álom és valóság határán, már nem a tiszta realitás, de még nem a teljes önfeledtség helyzetében van. Nem lát, nem érzékel mást, csak szerelmének csillagként világító szemeit. A tengerré duzzadó patak, szerelempatak képe arra világít rá, hogy a költő betelik a szerelemmel.
- ≈ A második versszak tekintet – galamb – toll – olajág metaforasora egy bibliai képet idézhet fel: Noé történetével párhuzamot vonva azt mondhatjuk, a költő a szerelmi „*révbe érkezés*” állapotát fogalmazza meg: hosszú, viharos hányódás után megtalálja a békét, a viharok lecsendesülését. A harmadik versszak hang – csalogány – tavasz képei azt sugallják, hogy a nő hangja a halott természetet is képes életre kelteni, jelezve egyben a költő életerejét is. A negyedik versszak képei tovább árnyalják a teret és időt vesztett költői léthelyzetet. Ezt a meghatározhatatlanságot mutatja az ötödik versszak tündérleány – valóság ellentéte is. A költő mese és valóság birodalmaként éli meg helyzetét: ő a férje a versben megjelenő nőalaknak.
- ≈ A három bemutatott vers szemlélteti az óda műfaji változatosságát. Tematikusan megfogalmazznak életbölcseletet, erkölcsi felhívást, Petőfi Sándor alkotása a hitveshez kötődő szerelmi élményt írja le. Formailag többnyire az ABA-szerkezetet érvényesítik a versek, de míg a *Szózat* a klasszikus retorika szabályai szerint a hagyományos formát érvényesíti, addig a másik két versben a szerkezeti szabályosság sokkal áttételesebben jelenik meg. Stilisztikailag a versek a változatos téma- és élménykörhöz igazodó eszközökkel fejezi ki érzelmi-tartalmi mondanivalójukat.

TÉMAKIFEJTÉS: EGY KÖLTŐI PÁLYAKÉPHEZ KAPCSOLÓDÓ MOTÍVUM MEGJELENÉSE

FELADAT: Mutassa be, miként jelenik meg Kölcsey Ferenc alkotásaiban a nemzeti megmaradás kérdése! Dolgozatában térjen ki az alkotások formai-stilisztikai jellegzetességeire is! Legalább 2-3 mű értelmező bemutatásával fejtsse ki a témát! Dolgozata 500–800 szó legyen!

MÓDSZERTANI, MEGOLDÁSI JAVASLATOK

A **Tartalom** értékelése során akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó a feladatban megadott szempontok mindegyikét meggyőzően kifejti, azaz

- ≈ a téma kidolgozása szempontjából releváns műveket választ,
- ≈ bemutatja a költő alkotásaiban a nemzeti megmaradás kérdését, és kitér az alkotások formai-stilisztikai jellegzetességeire,
- ≈ legalább két különböző műalkotást értelmez.

A **Nyelvi minőség** (szövegszerkezet, nyelvi igényesség) értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Lehetséges példák:

Kölcsey Ferenc: *Himnusz*, *Zrínyi dala*, *Zrínyi második éneke*

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

- ≈ Kölcsey Ferenc a magyar nemzeti romantika előkészítője, munkássága javarészt a reformkor időszakához kapcsolható. Alkotásaiban és munkásságában a „homo politicus”, a köz érdekében áldozatot vállalni tudó ember magatartása jelenik meg.

Kölcsey Ferenc: *Himnusz*

- ≈ A *Himnusz* 1823. január 22-én született. Ezért ez a magyar kultúra napja. A magyar nép imádságának is szokták nevezni, nemzeti önazonosságunkat fejezi ki.
- ≈ A cím a vers műfaját jelöli meg. A himnusz (görög 'dicséret', 'magasztalás') liturgikus műfaj, mely valamely istenséget vagy elvont fogalmat szólít meg.
- ≈ Az alcím a megszólalás időpontjára utal: a vers „a magyar nép zivataros századaiban” hangozhatott/hangozhat el, vagyis olyan időkben, amikor a magyarság létében, megmaradásában fenyegetett. Ezt fejezi ki a vers témája: a nemzeti létben való megmaradás vágya kap hangot a műben.
- ≈ A versben megszólaló beszélő a közösség nevében szólítja meg Istent. Könyörög hozzá, paraklétoszi szerepet vállal. Közvetítőként jelenik meg Isten és az emberek között, vagyis szerepe prédikátorhoz, paphoz hasonlítható.
- ≈ A *Himnusz* szerkezete igazodik a himnuszok klasszikus ABA szerkezetéhez.

- ≈ A – Az 1. és a 8. versszakban a költő Istenhez fohászkodik. Azt kéri tőle, hogy áldja/szánja meg a magyar nemzetet, védelmezze, és hozzon rá víg esztendőt. A megírás újévhez kapcsolódó jókívánságkérése történelmi távlatokba helyeződik. A beszélő nemcsak kér, meg is indokolja a kérés jogosságát: „*Megbühödte már e nép / A multat s jövődőt!*” (Ezt a mondatot fejti ki a későbbiekben a B rész.)
- ≈ Különbségek az 1. és 8. szakasz között: 1.: „*Isten, áldd meg a magyart / Jó kedvvel, bőséggel*” ↔ 8.: „*Szánd meg Isten a magyart / Kit vészek hányának*”: Az utóbbi idézet sorában a beszélő már szánalmat kér Istentől. Érzelmileg fokozottabb ez a szó, és a felsorolt történelmi hányattatások özöne (4–7. vsz.) után fokozza a kérés jogosságát is: a magyar nép szenvedésének mértéke okán érdemes a szánalomra.
- ≈ 1.: „*Nyújts feléje védő kart, / Ha küzd ellenséggel*” 8.: „*Nyújts feléje védő kart / Tengerén kínjának*”: Szintén az érzelmi fokozás eszköze, hogy az utolsó versszak nem a harchoz kér segítséget, hanem a mérhetetlen szenvedés elviseléséhez.
- ≈ B – A középső rész a jogos segítségkérés történelmi példákon szemléltetett indoklása („*megbühödte már e nép, / A multat s jövődőt!*”). A nemzeti múlt-ról szóló szakaszt két további részre lehet bontani.
- ≈ A 2-3. szakasz a dicső múltat szemlélteti, amikor még Isten áldása volt a magyarokon:
- ≈ Magyarország metonimikus képei, „jelképei” jelennek meg (Kárpátok, Tisza, Duna, Tokaj); bőséjelképekkel mutatja be a dicső múltat: „*felvirágozának*”, „*ért kalász*”, „*nektár*”; a melioratív / pozitív értéktartalmú jelzők is kiemelik a korszak dicsőségét („*szent bérc*”, „*szép haza*”, „*ért kalász*”), ezt még alliteráció is fokozza: „*S nyögte Mátyás bús hadát / Bécsnek büszke vára.*”. Időben ez a korszak Attilától az Árpád-házon át Mátyás király uralkodásáig, végső soron Mohácsig: a nemzeti függetlenség megszűntéig tart.
- ≈ A 4–6. szakaszban a hanyatló, negatív múltat szemlélteti. A vers szerint a dicső múlt utáni negatív fordulatot a magyarok bűnei okozták. Ez a bűn feltehetőleg az, hogy a magyarok széthúztak, egymás ellen fordultak, feladták a nemzeti egységet („*S lettél magzatod miatt / Magzatod hamvvedre!*”). Ezért bünteti őket Isten mint a történelem irányítója, és ezért kell, hogy a magyarokat végre megszánja minden létében fenyegető csapás (mongolok, törökök, beharcok) ellenében.
- ≈ A költői hatást fokozzák a romantikus képek („*vert hadunk csonthalmi*”, „*vérözön lábainál, / S lángtenger fölette.*” stb.)
- ≈ A 7. versszak összefoglaló szakasz: idő- és értékszembesítés jelenik meg benne: a dicső múlt („*vár állott*”, kedv és öröm „*röpkedtek*”, szabadok voltak) szemben áll a szomorú, sivár jellel („*kőhalom*”, „*Halálhörgés, siralom*”, „*rabság*”).
- ≈ A kérés jogosságát fejezi ki a szerkezetben megjelenő aránytalanság: a negatív múlt képei négy versszakban jelennek meg, szemben a dicső múltat bemutató két versszakkal.
- ≈ A *Himnusz* tehát kétféle sorshelyzetet vázol: a nemzeti megmaradás lehetőségét a szabad és virágzó hazában, vagy annak ellenkezőjét: a rabság, az árvaság, a nemzethalál lehetőségét.

Kölcsey Ferenc: *Zrínyi dala*

- ≈ A *Zrínyi dala* című vers párbeszédese szerkezetű alkotás. A költeményben itt már a nemzet halálának víziója, bekövetkezett képe jelenik meg. A korabeli líra számos egyéb versében feltűnik ez a kép: A *Himnusz* sorai mellett a pusztulásról tanúskodnak a *Husztban* a vár bús düledékei, a csend, a sír szele; a *Zrínyi második énekében* pedig a Végzet mondja ki ítéletét a nemzet felett: „*más hon áll a négy folyam partjára.*”
- ≈ A korabeli közéletre nagy hatást gyakorolt Herder, német filozófus elmélete. Eszerint azok a népek, nemzetek, amelyek nem ápolják hagyományait: nem tartják fontosnak történelmüket, szokásaikat, kultúrájukat (különös tekintettel a népköltészeti alkotásokra), valamint anyanyelvüket, azok előbb-utóbb elpusztulnak. Herder megjegyzi, hogy Magyarország is erre ítéltetett. A költeményekben ezért szólalhat meg a nemzeti megmaradással kapcsolatos aggodalom.
- ≈ Míg a nyugat-európai romantika alkotói gyakran elfordulnak a jelen valóságtól, és a képzelet, fantázia, múlt világába menekülnek, addig a magyar romantika költői, írói a nemzet kérdéseivel vívódnak: szeretnének egy szabad, független nemzetállamot megteremteni. A romantikus szenvedélyesség a *Zrínyi dalának* érzelemvilágát is jellemzi. A versben romantikus elem a patetikus, ünnepélyes hangnem, az erőteljes zeneiség és festőiség: a romantikus képalkotás.
- ≈ A cím Zrínyi Miklóst állítja középpontba. Nem nevezi meg, hogy a 16. században élt szigetvári hősré vagy a 17. századi költő-politikusra, az eposz írójára kell-e gondolnunk. Akármelyikük is szólal meg a költeményben, tudjuk: mindketten szerették és védték hazájukat. A cím ugyanakkor műfajmegjelölést is tartalmaz: dal. A dal műfaja az ember legfontosabb érzelmeit szokta egyszerű formában megjeleníteni. Jelen esetben Zrínyi hazaszeregette, féltő aggodalma szólal meg. Zrínyi mint vándor jelenik meg a versben. Erre utal a megszólítás: „*Vándor, állj meg!*”. Tekinthejtük őt az idők vándorának. A vers 1830-ban születik, Zrínyi mintegy feltámadva poraiból az akkori jelenhez intézi kérdéseit. A válaszadó lehet az 1830-as évek jelenének embere, de értelmezhető úgy is, hogy önmaga összegzi tapasztalatait, vagyis önmegszólító verstípusról van szó.
- ≈ A kérdések a dicső múltra vonatkoznak, míg a válaszok a kiábrándító jelenről szólnak. Szerkezetileg a páratlan versszakokban hangoznak el a kérdések, a páros számú versszakok válaszolnak. Idő- és értékszembesítő versről beszélhetünk.
- ≈ A múlt dicsőnek, értékesnek mutatkozik. Megjelenik a haza, amelyért áldozatot vállaltak, amiért küzdöttek. A költő „*szent föld*”-nek nevezi, amihez fiai ragaszkodtak: „*S messze képét bujdosó magzatja, / Még Kalypso keblén is siratja / S kart feléje búsan vágyva nyújt?*” Az idézett sorok Odüsszeusz bolyongásait jelenítik meg, aki Kalypso nimfa fogságába esett, a főhős folyamatosan visszavágyik hazájába: Ithakába. A régi magyarság üldözöttjei Odüsszeuszhoz hasonlítható vággyal szerették szülőföldjüket.
- ≈ A harmadik versszak szerint a múlt hősei, mint Szondi, életüket is feláldozták, csak hogy a haza életben maradjon, s hogy nevük örökre fennmaradjon a nemzet emlékezetében: „*Tékozolva híven életét; / Honnan a hír felszáll, s arculatja / Lángsugárit távol ragyogtatja, / s fényt késő századokra vét?*”

- ≈ Nemcsak egyes hősök voltak kiválóak, maga a nép is erkölcsi nagyságról tett tanúbizonyságot, a rengeteg szenvedés ellenére is talpon maradt. Ezt az ötödik versszak mutatja be. Épp ezért *„A jelenben múlt s jövő virult”*, vagyis nem szakadt meg a megpróbáltatások ellenére sem a nemzet élete, és a jelenben végzett munka és kitartás a jövőben gyümölcsöt, boldogabb életlehetőségeket hozott a későbbi korok számára.
- ≈ A múlttal szemben a jelen negatív: a haza, amely az első versszakban még győztes *„szent föld”*-ként neveződött meg, itt *„többé nem győzelmei honja már”*, fiai nem szeretik, helyette a *„pusztaság”* képe jelenik meg.
- ≈ A vár, mely a múltban a hont védte, a jelenben már csak omladék. Míg ott annak reményében harcoltak, hogy az utókor elismerését és tiszteletét vívják ki, itt csak a *„bús feledség hamvai”* tűnnek az olvasó szemei elé.
- ≈ Az utolsó versszak válaszában a hajdan bátor, erős nép is megváltozott: *„gyöngé”, „romlott”, „szívtelen”* lett. A szakaszban megfogalmazódik a végső következtetés, a magyarság népe *„Névben él csak; többé nincs jelen.”* Bekövetkezett az, amitől a 19. század elejének embere leginkább tartott, a nemzet meghalt.
- ≈ A 21. századi olvasó már tudja: Kölcseynek, a *Zrínyi dalának* nem lett igaza. A költemény, mely a nemzet halálának képét festette, hathatott ijesztően a 19. század olvasójára. A tragédia elkerülésének érdekében tette, cselekvésre buzdított. 1830-ban összeült az első reformországgyűlés, és a nemzet felemeléséért, szabadságáért reformintézkedéseket léptettek életbe, mozgalmat indítottak, melynek betetőzéseként az 1848–49-es szabadságharcban jelentős eredményt értek el a nemzeti függetlenség kivívásáért.

TÉMAKIFEJTÉS: EGY MOTÍVUM KORSZAKOKON ÁTÍVELŐ BEMUTATÁSA

FELADAT: Mutassa be a természet- és tájbrázolás megjelenését a magyar alkotók lírai műveiben! Témakifejtésében törekedjen annak értelmezésére, hogy az irodalomban megjelenített táj milyen önmagán túlmutató jelentéseket hordozhat! Legalább két-három, különböző korszakokból származó lírai alkotás értelmezésével szemléltesse a megadott témát! Dolgozata 500–800 szó legyen!

MÓDSZERTANI, MEGOLDÁSI JAVASLATOK

A **Tartalom** értékelése során akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó a feladatban megadott szempontok mindegyikét meggyőzően kifejti, azaz

- ≈ a téma kidolgozása szempontjából releváns műveket választ,
- ≈ bemutatja, hogy a természet- és tájbrázolás milyen szerepet játszik a jelentés-teremtésben,
- ≈ különböző korok szerzőinek műveiből válogat.

A **Nyelvi minőség** (szövegszerkezet, nyelvi igényesség) értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Lehetséges példák a kerettantervi törzsanyagból válogatva:

Janus Pannonius: *Egy dunántúli mandulafáról*

Balassi Bálint: *Egy katonaeének, Borivóknak való, Hogy Júliára találá*

Csokonai Vitéz Mihály: *Az este, Tartózkodó kérelem, A Reményhez, A Magánossághoz*

Berzsenyi Dániel: *Osztályrészem, A közelítő tél, Levéltöredék barátnéemhez*

Vörösmarty Mihály: *Előszó, A vén cigány*

Petőfi Sándor: *A természet vadvirága, A puszta, télen vagy Kis-Kunság*

Arany János: *V. László, Kertben*

Ady Endre: *A Hortobágy poétája*

Babits Mihály: *Esti kérdés, Mint különös hírmondó..., Ősz és tavasz között*

Kosztolányi Dezső: *Hajnali részegség*

Juhász Gyula: *Tiszai csönd*

Tóth Árpád: *Esti sugárkoszorú, Lélektől lélekig*

József Attila: *Holt vidék, A Dunánál*

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

- ≈ A természet és a táj ábrázolása az irodalomban nemcsak dekoratív, esztétikai funkciót képviselhet, hanem azok bemutatása a mű jelentésének kialakításában jelentős szerepet játszik.
- ≈ Janus Pannonius az *Egy dunántúli mandulafáról* című epigrammájában/elégijében megjelenített táj a betű szerinti olvasaton túl metaforikusan jeleníti meg a költői léthelyzetet: a korán virágzásnak induló fa képe, amely a zord környezetben nem tud virágba borulni, azt a léthelyzetet érzékelteti, amely-

- ben az önmagát kibontakoztatni vágyó költő a kulturálisan elmaradott környezetben nem tudja érvényesíteni tehetségét. A természeti kép a költői öntudat lenyomatává is válik egyben.
- ≈ Balassi Bálint versei a reneszánsz ember természet- és tájélményét is kifejezik. A világ már nem siralomvölgyként tűnik fel a reneszánsz alkotó szemében: a természet mintegy a szabad ember létének, cselekvésének színhelye („Az nagy széles mező, az szép liget, erdő sétáló palotájok”). A természeti elemek megjelenése a szerelmi költészetben szintén szimbolikus tartalmakkal telítődik (*Hogy Júliára találá...*).
 - ≈ Csokonai Vitéz Mihály klasszicista, rokokó és szentimentalista stílusjegyeket hordozó verseiben hangsúlyos szerepet kap a természeti táj bemutatása. Az estvében rousseau-i gondolatok jelennek meg: a természet a megromlott emberi társadalom ellenpontja. A *Magánosság*hoz című óda lírai éneke szintén a természetben keresi azt a vágyott állapotot, amely a társadalomban nem fellelhető: a táj egyszersmind a bölcsék és poéták számára a fantázia, a kreativitás színtere is. A *Reményhez* című versben a természeti elemek bemutatása kifejezi a költői sorsot és lélekállapotot is.
 - ≈ Szintén a költői léthelyzetet és lélekállapotot fejezik ki a Berzsenyi Dániel alkotásaiban megjelenő tájleírások. A *közelítő tél* leírásában egy egész élet képét fedezhetjük fel.
 - ≈ A táj a 19. században a romantikus érzelmek kifejezőjévé válik. Petőfi Sándor szabadságvágya a végtelen alföldi rónaság, a puszták képében jelenik meg (*A puszták télen* vagy *Kis-Kunság*), de korlátokat nem ismerő ars poetikáját is a vadvirág képén keresztül mutatja be (*A természet vadvirága*).
 - ≈ A táj szimbolikusan, látomásosan jelenik meg Ady Endre költészetében. A magyar ugar vagy a Hortobágy képe allegorikusan társadalmi mondani valót, egyúttal a költői léthelyzet megjelenítését is magában foglalja.
 - ≈ Az impresszionista tájlíra Juhász Gyula, Tóth Árpád vagy Kosztolányi Dezső költészetében a pillanatnak a hangulatát, a költői érzelemvilág kifejezhetőségét találja meg a tájleírások leírásának segítségével. A *tiszai csönd* vagy a *Lélektől lélekig* a magányt és elszigeteltségérzést jelenítik meg, *Az esti sugárkoszorú* az alkonyi park leírásában a szerelmi élmény egyszerre földi és szakrális élményét írja körül, ahogy a *Hajnali részegség* beszélője az emberi és szakrális világ, valamint a felnőtt és gyermek látásmódját érzékelteti.
 - ≈ József Attila tájköltészete (például *Holt vidék*) komplex képeivel egyszerre jelenít meg tájat, társadalombírálatot, de a kiüresedett és változásra váró lelkiállapotot is.

≈ SZÓBELI TÉTELSOR ≈

MINTATÉTELEK VÖRÖSMARTY MIHÁLY, MIKSZÁTH KÁLMÁN,
JÓKAI MÓR ÉS HERCZEG FERENC MŰVEIHEZ

MÓDSZERTANI, MEGOLDÁSI JAVASLATOK

Néhány szó a felkészülésről

A középszintű szóbelire a szaktanár készíti fel tanítványait. Ő állítja össze a tételeket, és ő szabja meg a felkészülés módját, ütemét is.

1. Mielőtt véglegesítenénk a szóbeli tételek listáját, egyeztessünk a diákokkal, szükség esetén hallgassuk meg a véleményüket. Ejtsünk szót arról is, hogy milyen feladat képzelhető el egy-egy tételen belül.
2. A tételsor véglegesítése után készítsünk ütemtervet a felkészüléshez. Kijelöljük, hogy melyik tételt mikorra ismételjük át. Megbeszéljük, hogyan célszerű felépíteni a feleletet. A szóbelin irodalomból is feladatot kell megoldani. Külön hangsúlyt helyezünk a memoriterekre, fontos, hogy a felelet megfelelő helyén hangozzanak el ezek.
3. A tanulók az adott tételhez tartozó anyagrészhöz készítsenek vázlatot. Célszerű figyelemmel kíséreni a felkészülést, beszélni a kitűzött tételekről, és néha felelni vagy írni egy megadott témából.
4. Ha megfelelően szervezzük a tanulást, a tanulók hatékonyan ki tudják használni majd a felkészüléshez rendelkezésre álló minimum 30 percet: okosan használják a szöveggyűjteményt vagy a kötetet, vázlatot írnak, és meggyőző teljesítményt nyújtanak.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

1.

TÉTEL: Látomásosság és történelemkép Vörösmarty Mihály kései verseiben

FELADAT: Mutassa be az *Előszó* című vers értelmezésével, hogy Vörösmarty Mihály forradalom és szabadságharc utáni költészetében milyen történelemkép és látomás bontakozik ki! Feleletében jellemezze a mű szerkezeti-poétikai sajátosságait, a költői érzésvilágot/létállapotot, és az idézetből kiindulva érveljen amellett vagy az ellen, hogy mennyiben tehető felelőssé az ember a katasztrófa bekövetkeztéért!

„[...] az antik ciklikus történelemfelfogás nem ismeri az egyén cselekedeteinek történelemformáló funkcióját, míg a zsidó-keresztény tradícióban a történelemnek Istentől rendelt értelme és lényege van, amely a teremtett ember cselekvő engedelmisségének függvénye.”

(Milbacher Róbert: *Vörösmarty Mihály Előszó című művének egy lehetséges értelmezése*)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

- ≈ Vörösmarty Mihály az *Előszó* című verset a szabadságharc bukását követően írta. Azért fontos dátum ez, mert a költeményt értelmezhetjük úgy, hogy a forradalom előzményeit, eszméit és kimenetelét fejti ki, de számot vet az emberi tettek és a hozzájuk kapcsolható felelőségek kérdésével is.
- ≈ A magyar reformkor idején a magyar nemesség vezetésével egy polgári nemzetállam megteremtését tűzték ki célul. Ez magában foglalta a nemzeti függetlenség megteremtését, az anyanyelv használatának lehetőségét, a jobbágyság eltörlését, a polgári egyenjogúság létrejöttét és a nemzeti kultúra ápolásának lehetőségét. Ennek elérésében nagy szerepet játszottak a reformországgyűlések. Mivel ezeken nem lehetett békés módon meg egyezni az abszolutisztikusan uralkodó Habsburg-házzal, ezért 1848. március 15-én kitört a forradalom, majd a szabadságharc. Ennek leverése, a véres megtorlás azt a látszatot keltette, hogy beigazolódott Herder jóslata, a nemzethalál: Magyarország megsemmisült.
- ≈ Vörösmarty Mihály a magyar reformkori irodalom egyik legjelentősebb személyisége. Nevéhez fűződik a magyar romantika nemzeti eposzának, a *Zalán futásának* megteremtése, valamint a nemzet által ma is kiemelkedően fontosnak tartott közösségi óda, a *Szózat* vagy a nemzeti-liberális haladás gondolatát célul tűző *Gondolatok a könyvtárban* megalkotása. Fontos szerepet vállalt a politikai közéletben is, ezért életében nagy törést jelentett a szabadságharc leverése.
- ≈ Az *Előszó* ezt a történelmi és magánéleti helyzetet mutatja be, mégpedig úgy, hogy a történelem egy szakaszát egy kozmikus évbe sűrítve az évszakok váltakozásának allegorikus képeivel írja le. A tavasz és a nyár a kezdet és a munka, a termékenység időszakai. Ezt a korszakot a reformkorral azonosíthatjuk. Az őszt, mely az elmúlás toposza, a véres forradalom ideje, míg a si-

- vár, kihalt jelent a tél mutatja be. Az elkövetkező jövő már egy más tavasz eljövételét sejteti.
- ≈ Mivel a mű a múlt értékeit állítja szembe a jelen pusztulásával, ezért idő- és értékszembesítő versről beszélhetünk. Műfaja épp ezért elégia. Bár a cím megenged egy másfajta értelmezést is. E szerint a vers egy előszó. Előszó ahhoz, ami a jelen után következik, vagyis a jövőhöz.
- ≈ A költemény első 18 sorában a tavasz képe jelenik meg („*tiszta volt az ég. / Zöld ág virított a föld ormain*”)
- ≈ A vers kezdete szerint („*Midőn ezt írtam...*”) a költő a múltat, a reformkort mutatja itt be allegorikusan. Ebben az időszakban az ország újjászületett, elkezdett fejlődni, és a tavasz is ennek az időszaka. Ebben a korszakban „*lángolt a gondos ész, a szív remélt*” – a metonimikus képek a felvilágosodás és a romantika időszakát egyaránt idézik. A felvilágosodás eszméi szerint az ész, a tudás hozza el az emberek számára a boldogságot. A szív a romantika időszakára utal. A nemzeti törekvések, az érzelmek összekapcsolódnak itt a felvilágosodással. Ezeknek a hatására a levegőben megjelent a remény és az öröm. A költő ezt az időszakot egy „*új*”, „*dicsőbb*” teremtésnek nevezi a műben, mert a régi teremtés, ami a *Genézis*-ben jelenik meg, valójában nem volt eredményes, az ember kiűzetett a Paradicsomból. A reformkor ezek szerint egy újabb, paradicsomi állapot eljövételét ígérte.
- ≈ A tizenkilencedik sortól a harmincharmadikkal bezárólag a költő az 1848–49-es forradalom és szabadságharcról ír. Itt az ősz évszaka jelenik meg („*meghervadt az élet*”). A vers a bibliai tíz csapásra utal vissza: „*a vész kitört*”. De eszünkbe juthat az apokalipszis, vagyis a végső ítélet képe is. Az apokaliptikus látomás a nemzethalál-víziókra emlékeztet. A költő a vészt megszemélyesítéssel keresztül jeleníti meg. Az „*ellenséges istenek*”-ről az eposz irodalmi műfaja és a görög-római kultúra világszemlélete juthat eszünkbe. Ez azért is fontos, mert a szabadságharcot olyan nagy méretű csaták sorozatának láttatja, ami az eposzok világában jelent meg. A történelmi változásról számolnak be az első szakaszra történő visszautalások. A költemény elején még tisztának írja le az eget, ebben a részben viszont már elsötétültnek, baljóslatúnak láttatja, ezzel is megjelenítve az ország forradalom utáni sötét éveit, az olvasó „*elhamvadt városok*”-at, „*nyomor*”-t, „*csonthalmok*”-at lát maga előtt. A „*szellemek világa kialutt*” idézet szintén az első szerkezeti egységre utal vissza, a korábbi életforma teljesen megszűnt. A lírai én a költeményben a negatív jelentésű (pejoratív) jelzők használatával („*vérfagyalaló*”, „*elsötétült*”, „*ellenséges*”, „*bőszült*”, „*irtóztató*”, „*szétszaggatott*”, „*gyámoltalan*”, „*elhamvadt*”) jeleníti meg a baljóslatú korszakot, szemben az első rész idilli állapotával.
- ≈ A 34–42. sorig tartó szakasznak az elején a tél mint toposz jelenik meg. Ez a kép az élet pusztulását, az önkényuralmi terror némaságát és az emberi remények halálát jelképezi a jelenben: „*Most tél van és csend és hó és halál.*” Az „*és*” kötőszó ismétlése, valamint az alliteráció nyomasztó érzést vált ki az olvasóból, a verssor az elmúlás végérvényességének gondolatát jeleníti meg. A költő Istenhez hasonlítja a földet, amely hirtelen megöregedett: „*A föld megőszült: / Nem hajszálanként, mint a boldog ember, / Egyszerre őszült meg, mint az isten.*” A szakasz szerint isten teremtménye, az ember „*félig isten, félig állat*”, tehát szörnyszülött. Épp ezért műve sem lehet tökéletes: „*Elborzadt a zordon mű felett / És bánatában ősz lett és öreg.*”

- ≈ A befejező szakaszban (43–49. sor) a jövő képe jelenik meg. A tavasz a születés, a megújulás toposza. A költő a tavaszt a hajfodráshoz hasonlítja, mivel a múltat nem lehet megváltoztatni, csupán elfedni, ahogy a fodrász is csak parókával tudja eltakarni az ősztincseket. Azonban a változás csak látszólagos, mindenféle újjáéledés csak szemfényvesztés. A költemény záró kérdése nyitottá teszi a művet, ezáltal a befejezetlenség hatását kelti, mivel nem kapunk választ a kérdésre: „*Hová tevé boldogtalan fiait?*”
- ≈ A vers érzékelteti és összegzi tehát a magyar romantika képviselőinek érzésvilágát: a reformkori reményt és örömet a véres, kiábrándító harcok követték. Végül a jelen sivár képei olyan csalódást mutatnak be, mely már a jövőben és az újjászületésben való reménykedést sem teszik elérhetővé.
- ≈ A Milbacher Róbert által felvetett gondolat a mű kettős értelmezését engedi meg. A keresztény világkép szerint az emberi történelemnek célja, üdvtörténeti jelentősége van. Az emberüdv, az újabb, dicsőbb teremtés, a szent szózat megszületése a reformkor időszakában azt a reményt foglalták magukba, hogy a korszak ezt az üdvtörténeti célt elérheti. Ha ez nem történik meg, akkor az azt jelenti, hogy az Istentől rendelt értelemnek és lényegnek az emberek nem tudtak megfelelni, vagyis súlyos bűn, önvád terheli őket (az ember „*félíg állat*”). A vers szerkezete, ciklikus szemlélete, az istenek megjelenése a műben mégis olyan szemléletet sugall, amely felmenti az embereket az önvád, Magyarország elveszejtésének vádjától: a történelmet körforgásszerűnek, a végzet által irányítottak mutatva be.

TÉTEL: Haza és emberiség Vörösmarty reformkori lírájában

FELADAT: Elemezze Vörösmarty *Szózat* című költeményét! Térjen ki a keletkezés körülményeire, a műfajra, a szerkezetre és a legfontosabb stílusesszüközökre! E szempontok alapján röviden vesse össze a művet Kölcsey *Himnusz* című költeményével!

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

A keletkezés körülményei: A *Szózat* 1836-ban, az első reformországygyűlés felosztatását és Kossuth letartóztatását követően keletkezett. E válságos helyzetben fordul a magyarsághoz a költő (a cím jelentése: felhívás), és követel rendületlen hazaszeretetet.

Műfaj, szerkezet: A *Szózat* műfaja óda. Keretes szerkezetű. A keretrészben fogalmazódik meg a fő mondanivaló: a beszélő azért kér megingathatatlan hazaszeretetet, mert az egyén tán cserélhet hazát, de a magyarság mint nemzet csak itt boldogulhat. A második szerkezeti egységben (a 2–5. strófa) a küzdelmes múlt jelenik meg, hogy a harmadikban (6–7. szakasz) már a jelenbe érkezünk: a múltbeli helytállásnak köszönhetően illeszkedhetünk be az emberiség nagy közösségébe. A jövő lehetőségeit teszi mérlegre a negyedik egység (8–12. versszak). A „szebb kor” áll itt szemben a nemzethalállal. A nagyszabású ellentét szerepe a biztatás, amit a visszatérő keret változásai is erősítenek.

Stílusesszüközök: A vers stílusa romantikus. Hangneme ünnepélyes. Fontos szerepük van az ellentéteknek: „áldjon-verjen”, „bölcső-sír”, „élned-halnod”, az ismétléseknek (például mutató névmások a 2. szerkezeti egységben), a halmozásoknak és a választékos stílusárnyalatú szavaknak. A mű verselése időmértékes; angol-skót balladaformában íródott, mint *A walesi bárdok*.

Összevetés a *Himnusszal*:

A *Himnusz* is válságos időszakban keletkezett, amikor I. Ferenc és a bécsi udvar alkotmányértő rendelkezései miatt nemesi elégedetlenség bontakozott ki.

Műfaj, szerkezet: Kölcsey versének műfaja himnusz. Ez is a magyarság jövőjével, boldogulásával foglalkozik, mint a *Szózat*, de Istenhez fordul, tőle vár segítséget, hozzá fohászkodik, könyörög. Akár a *Himnusz*, a *Szózat* is keretes szerkezetű, az első és az utolsó strófában fogalmazódik meg a fő mondanivaló: múltbeli szenvedéseinkkel kiérdemeltük a szebb jövőt. (De nemcsak ebben reménykedik, hiszen a *Himnusz* nemcsak könyörgés, gyónás is: a beszélője mindannyiunk nevében vallja meg bűneinket, s esdekel a Mindenhatóhoz boldogabb jövőjéért.) A 2–3. strófa a dicső múltat (honfoglalás, felvirágzás, anyagi jólét, harci sikerek), a 4–6. a bűnök miatt bekövetkezett tragédiákat rajzolja (tatárjárás, törökűlés, belső viszályok). A 7. versszak a kilátástalan jelent állítja elének.

Stílusesszüközök: A romantika határozza meg a *Himnusz* stílusát is. A hangnem emelkedett; megteremtésében nagy szerepet játszanak a választékos szavak (például „bérc”, „magzat”), az archaizmusok (például „felvirágozának”, „hamvedre”).

Itt is fontos szerepet töltenek be a halmazások és az ellentétek, például a dicső múlt és a nemzeti tragédiák szembeállítása vagy a 7. strófa ellentétei: „vár” – „kőhalom”, „kedv”, „öröm”– „halálhörgés, siralom”. A himnusz verselése szimulán, a trocheusi ereszkedő lejtéshez 4 | 3-as, 3 | 3-as ütemezés társul.

TÉTEL: Lelkesültség és kétségbeesés Vörösmarty kései költészetében

FELADAT: Értelmezze Vörösmarty Mihály *A vén cigány* című költeményét! Mutassa be a műfaj, a verstípus, a beszédhelyzet, a szerkezet jelentésteremtő szerepét! Térjen ki a romantika stílusjegyeire! Feleletében reflektáljon az alábbi idézetre is!

„Nemzetéhez többé nem szólhatva, önmagát szólítja meg, ő a vén cigány, a vénülő költő. Lelkén a Szózat visszhangzik, melynek balsejtelme szilaj fájdalommá vált, de a melynek reményét, hitét örzi megtört szívében is. 'Lesz még egyszer ünnep a világon' – kiált fel – remél az európai szabadság ünnepében, s hiszi Magyarország jobbra fordulását.”

(Gyulai Pál: Vörösmarty életrajza)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

Vörösmarty utolsó két nagy verse, az *Előszó* és *A vén cigány* a romantika kimagasló remekművei közé tartozik. Bár mindkettő a szabadságharc bukása miatt érzett fájdalomról beszél, konkrétan nem utal az eseményekre. Ez még egyetemesebbé teszi jelentéssugallatukat.

Az *Előszó* három szinten értelmezhető. Aktuális-politikai síkon előbb a reformkor lelkes építőmunkáját mutatja be, majd a forradalom lelkesedését, amit a megtorlás követ. A zárlat azt érzékelteti, hogy a társadalomban nem jöhet igazi megújulás. Világtörténelmi síkon egyetemesebb kiábrándulást sugall; azt, hogy a forradalmak leverésével a romantikus liberalizmus álmai is szertefoszlottak. Létértelmező versként a teremtés elhibázottságáról, az ember gyarlóságáról szól, mint *Az emberek*, amelyet mindenekelőtt a zord teremtés fölött elborzadó Isten képével érzékeltet. Bizakodóbban ítéli meg az emberiség jövőjét *A vén cigány* (1854) című költeményében.

Műfaj, verstípus, beszédhelyzet: Az alkotás **műfaji szintézist képvisel**. Egyrészt **modernizált bordal**. Másrészt **önmegszólító vers** is: a vén cigány a költő alakmása. Ugyanakkor hangneme az ódához és a rapszodiához, témája az ars poetica-hoz köti.

Szerkezet: A költemény három szerkezeti egységre tagolható. Az első versszak a vershelyzetet rögzíti: a beszélő a borhoz és a zenéhez menekül, hogy enyhítse bánatát. Ez a szituáció jelenik meg újra és újra a versszakok végén a refrénben. A 2–5. strófa a költő látomását festi, az emberiséget sújtó tragédiákat jeleníti meg ez a sodró erejű vízió természeti, történelmi és mitológiai képekkel. Tragikusnak mutatja be itt a történelmet, ám a 6. versszakban fordulat jön: a beszélő igenli a pusztulást, mert az hozhatja el a megújulást, mint Noé idején. A refrén is megváltozik a 7. versszakban.

Gyulai Pál véleménye: az utolsó strófa kulcssora: „Lesz még egyszer ünnep a világon”. Nem véletlen, hogy ezt emelte ki a műből Vörösmarty életrajzírója, a 19. század nagy kritikusa és írója, Gyulai Pál. Az ünnep itt (akár az *Előszó*ban)

egy boldogabb világ jelképe, egy olyan társadalomé, amelyben kiteljesedhet az ember. Ebben jelölte meg az elérendő célt az a filozófia, amely meghatározta a 19. század első felének gondolkodását: a romantikus liberalizmus. Vörösmarty bizakodásának persze van közvetlenebb oka is. A *„Majd ha elfárad a vész haragja, / S a viszály elvérzik a csatákon”* az Orosz és az Oszmán Birodalom között dúló krími háborúra is utalhat, amely kiszélesedhet, s esetleg elhozhatja a magyar szabadságot is.

Stílus: *A vén cigány* a nyelv minden lehetőségét kihasználva mutatja meg a romantikus stílus legszebb erényeit. A hangnem ünnepélyes, a képek monumentálisak, mozgalmasak (például *„A vak csillag, ez a nyomoru föld / Hadd forogjon keserű levében”*), bibliai-mitológiai utalások sugallják az egyetemes mondanivalót (például *„Mintha ujra hallanók a pusztán / A lázadt ember vad keserveit, / Gyilkos testvér botja zuhanását, S az első árvák sirbeszédeit, / A keselynek szárnya csattogását, / Prometheusz halhatatlan kínját.”*). Fontos szerepet töltenek be a halmozások, az ellentétek, a költői kérdések, külön figyelmet érdemel a zeneiség (például *„Tanulj dalt a zengő zivatartól, / Mint nyög, ordít, jajgat, sír és bömböl”*).

MIKSZÁTH KÁLMÁN

1.

TÉTEL: Nőalakok ábrázolása Mikszáth Kálmán *A jó palócok* című novelláskötetében

FELADAT: Mikszáth Kálmán *A jó palócok* című novelláskötetében gyakran jelenít meg női sorsokat. Mutasson be egyet szabadon választott novellák értelmezésével! Feleletében térjen ki a narrátor sajátos elbeszéléstechnikájára is!

„Mikszáth parasztnovellái klasszikus, tökéletes mintái a novellának, melynek legnagyobb műfajtvörvénye, hogy egy sorsfordulatot kell bemutatnia és semmi mást.”

(Szerb Antal: *A magyar irodalom története*)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

A novella műfajáról: A novella kisepikai műfaj, a latin eredetű szó jelentése: új, újdonság. A novella rövid, tömör, csattanóra végződő történet, általában egy szálon futó cselekmény jellemzi, kevés szereplő jelenik meg benne, elbeszélőjét narrátornak nevezzük. A novella hagyományos szerkezeti felosztása: expozíció, fordulat, bonyodalom, tetőpont, megoldás. A novella leggyakrabban – az idézetnek megfelelően – sorsfordulatot mutat be.

Mikszáth Kálmán életművében a *Tót atyafiak* (1881) és *A jó palócok* (1882) novellái, elbeszélései hozzák meg a sikert. *A jó palócok* 15 novellát tartalmazó kötet, szereplői Nógrád vármegye palóc lakói. A rövidebb terjedelmű novellák egy-egy fontos mozzanatot ragadnak meg, gyakori a kihagyásos elbeszélés, a tömörség megjelenése. A novellák egy közösség szemléletét, világlátását, értékrendjét közvetítik. Stílusukra jellemző a romantikus világlátás, az elbeszélői hang személyes, élőszóbeli, anekdotikus megnyilvánulása, a sűrítésből fakadó balladai hangvétel.

A bágyi csoda című novella bemutatása

- ≈ Helyszíne Bágy, a malom és környéke. A malom a falusi élet fontos helyszíne: az emberek találkozási pontja, de szimbolikusan sors- és bőségjelkép, a nőiséghez kapcsolódó embléma, a népi szimbolikában az őrlés a szeretkezés egyik jelképe.
- ≈ Szereplői: Kocsipál Gyuri, Vér Klára, Gélyi János, Pillérné, Tímár Zsófi, a falusiak.
- ≈ A novella expozíciójában vázolt probléma: a nagy szárazság miatt nem tudnak őrlni, miközben Vér Klára mosolyogva jár-kezel az őrlők között.
- ≈ **Vér Klára** jellemének bemutatása: molnárné, neve beszélő név: a vér az élet és halál jelképe, a történetben hűtlenségére utalhat; a Klára név jelentése: világos, fényes, tiszta, a történetben a hűségőrzésre utalhat. Veres haja is boszorkányosságára, csalfaságára utaló jelkép lehet. A falusiak azért beszélnek róla, mert furcsa nekik az, hogy mosolyog a nagy bajban. Tudják róla, hogy a férje a katonaságban van, ő pedig egyedül, Pillérné tudni véli azt is, hogy Gélyi János Klárát szereti, szeretné őt elcsábítani („Ehhez tartsd magadat, Gélyi János!”).

- ≈ A Gélyi János és Vér Klára között kibontakozó történet sejtelmes befejezése, a narrátori ítéletalkotás hiánya bizonytalanságban tartja az olvasót Vér Klára jellemét illetően: a főhős nő könnyűvérű, házastársi hűségében megbízhatatlan nőalak vagy inkább a helyzete ellen kitartóan küzdő, férjéhez hűséges asszony. A novella elemzése mindkét értelmezésre lehetőséget ad.
- ≈ Vér Klára könnyűvérű nő, a hűtlen feleség archetípusa. Mosolyogva jár az örletők közt a szárazság idején (az olvasó úgy ítélheti, hogy kellett magát), *„Minden okos asszony úgy viseli a viganóját, húgom, hogy a színes oldala van kívül”* – Pillérné megjegyzése szerint Klára hitszegő. *„A Gélyi János szeme is arra vet sugarakat, s a Vér Klára arca pirosodik tőlük.”* – vagyis Klára összenéz Jánossal, s ezért vörösödik el. *„Jól tetted, amiért utolsónak hagyta...”* – mondja Gélyi János (arra következtet, hogy Klára kapcsolatot akar vele létesíteni). Klára a bezárt házból kitekint: *„az ablakról törülgette le egyszer belülről az őszi könnyezést”*, figyelmeztet Jánost. *„– Nem lesz az, csak derce – vágta vissza **csintalan** mosollyal a molnárné.”* – a kiemelés jelzi, hogy incselkedik a férfival, végül beengedi őt a házba.
- ≈ Vér Klára alakját ugyanakkor másképp is megítélhetjük. Amikor mosolyogva jár-kezel az örletők közt, akkor lehet, hogy csak a szenvedését (férje hiányát, egyedüllétét) titkolja, esetleg reményt akar adni a falu lakóinak. Tímár Zsófi tudja, hogy Vér Klára sírt, amikor a férje elment katonának, és azt is tudja, hogy hűséget esküdött a férjének (természetfeletti hűséget, hiszen egy természeti csodát – a Bágy visszafordulását – szötte ígéretébe). Hiába gondolt rosszat az olvasó, hogy Gélyi Jánost hagyja utoljára: valójában Klára maga indokolja meg tettét: *„Öregeké az elsőség a malomban”* Amikor Gélyi János csókot kér Klárától, akkor a narrátor ezt írja: *„szemei bámészan tapadtak arra a liliumderékra, mely **megettörni látszott** ettől az egy szótól.”* – vagyis a kiemelés szerint próbál ellenállást tanúsítani, küzd a helyzetével. Válaszán is ez látszik: *„A te szeretőd voltam valaha, de csókot mégsem adtam. Most másnak a felesége vagyok.”* Pontosan tudja, hogy tartania kell magát hitvesi hűségéhez. Ez látszik cselekvéséből is: *„befutott, még az ajtót is magára zárta”*. Először elküldené Gélyi Jánost: *„Egy-két óra alatt az is meglesz, s mehetsz isten hírével.”* Végül sajnálatból engedi be őt a házba, hiszen a férfi fázik odakinn.
- ≈ Az elbeszéléstechnika jellegzetességei: A novella és a nőalak megértését bizonytalanságban tartja a szabad függő beszéd alkalmazása is (például *„Talán szándékosan hagyta utolsónak a menyecske, hogy ő maradjon a legtovább? De hátha csak incselkedik vele? Hátha az akácfa virága a kacsintása... Mindenkire hullatja, de olyan magasan nyílik, hogy nem lehet ágat szakítani róla...”* – olvassuk a narrációban Gélyi János nézőpontját).
- ≈ A narrátori és a szereplői hang/nézőpont folytonos összecsúsztatása miatt eldönthetlenné válik, hogyan ítéljük meg Vér Klára alakját. Mintha a novella arra akarná rákényszeríteni az olvasót, hogy ne ítéljen elsőre, hanem sok szemszögből lássa és vizsgálja az eseményeket.
- ≈ Ehhez kapcsolódik a narrációban érvényesülő elhallgatás is (például a szerző már nem látja, mi történik a házban, csak Gyuri vigyorgása, a patak visszafordulása sejteti mindazt).
- ≈ Ugyanilyen sejtető funkciója van a novella metaforikus elemeinek. A novella eleji és novella végi természetleírás metaforikusan ad tájékoztatást a történetről.

A Szegény Gélyi János lovai című novella bemutatása

- ≈ A Szegény Gélyi János lovai című novella A bágyi csoda párnovellája a Jó palócok című novellaciklusban. A szereplők ilyen jellegű visszatérése a kötetben a mű regényszerű olvasási lehetőségére ad alkalmat. A novella szereplőinek újbóli felbukkanása a balladákra jellemző megszakítottsággal folytatja az elbeszélést, tovább árnyalva a szereplők jellemét.
- ≈ Itt derül ki, hogy Vér Klára már Gélyi János felesége, „menyecske került a házhoz, mégpedig az a bizonyos, a régi szerető, mert másé volt már egyszer, kétszer lett édessé...”, és Vér Klára korábbi hűtlenségét, kapcsolatuk frissességét jelzik szavai is: „még a rossz nyelvek nem teltek be velem”.
- ≈ A novella egyetlen sorsfordulatra épül itt is: az újdonsült feleségére büszke Gélyi János kihallgatja Vér Klára és a kerítőnő, Vőnekiné beszélgetését, majd amikor Vér Klára újbóli hűtlensége, házasságtörési szándéka a Csillomék lakodalmára tartó úton megbizonyosodik, Gélyi János fékevesztett indulattal vezeti lovait a hegyszakadéknak.
- ≈ A novella elsősorban a Gélyi Jánosban lejátszódó lelki folyamatra koncentrálna. Ezt jelzi a lelkiállapot-változást bemutató korlátozottan mindentudó elbeszélő, a Gélyi János nézőpontjával azonosuló szabad függő beszéd. A cselekmény előadásmódjára egyaránt érvényesül az anekdotikus történetmesélés jellege (élőbeszédszerű megszólalás, a közösség értékítéletének közvetítése, rendkívüli történet bemutatása, jelen- és múltidő váltakoztatása) és a balladai hangvétel (tragikus cselekménysor, szaggatott, tömörített előadás, a történet lírikus, metaforikus elemei).
- ≈ Gélyi János lelkiállapot-változását a történet metaforikus elemei sejtetik. A cím egyfelől utal a narrátor/közösség történetéhez kapcsolódó értékítéletére („szegény”), másfelől központi motívummá emeli Gélyi János lovait. Az exoziccióban hosszan bemutatott lovak jelzik leginkább Gélyi János büszkeségét („Megérti a négy okos állat a paradét... a csörgőket is a kantárhoz kapcsolják... éppen mint tavaly ilyenkor, mikor a szép özvegy molnárnét, Vér Klárát hozták a házhoz”), mély szerelmét („Most már nem csókolja, de azért él-hal értük most is”), majd később fékevesztett indulatát („Ereszté a gyeplőt ellankadó keze mindig jobban, jobban... mint a siető szél, ha felhőket vinne, vágatnak szilajon Gélyi paripái”). Ezt a lelki folyamatot emeli ki a repülés motívuma is: „mikor végigröpülnek Csoltón, Bodokon, kiszalad a falu a csodájára”, „röpült a négy ló, ágaskodott a gyeplős és az ostorhegyes”, „a szörnyű sebesség összegyúrja őket egy fekete szárnyra, amely röpül... röpül... Nem is szárny az, de tán a megvadult halál!”). A megjelenített természet szintén Gélyi János lelkivilágát tükrözi: „a vidéket bámulta, a szaladó réteket, a közeledő kenderáztatókat, melyek úgy csillogtak zöldes vízükkal, mint valami gúnyos szemek, s messzebb a hegyszakadékokat, ezeket az öblös, nyitott koporsókat.”
- ≈ A Vér Klarához kapcsolódó narrátori megjegyzések („a régi szerető, mert másé volt már egyszer, kétszer lett édessé...”, „ernyőt csinált hamis szemeknek”), a párbeszédben előforduló jelképes motívum („élesztőt kért”), Klára önreflexiója („még a rossz nyelvek nem teltek be velem”) a nő hűtlen, csapodár természetére utalnak. Az ártatlanságot, tisztaságot, hűséget jelképező fehér színű mályvárózsa eldobása az újbóli házasságtörés jelképe is egyben.

2.

TÉTEL: Téma és megformálás Mikszáth Kálmán *Tót atyafiak* című novelláskötetében

FELADAT: A főszereplő jellemének középpontba állításával mutassa be Mikszáth Kálmán *Az a fekete folt* című elbeszélését! Feleletében térjen ki a címre, a konfliktusra, valamint az elbeszélés módjára, különösen a késlettetés és az elhallgatás szerepére! Mennyiben más Olej Tamás, mint *A jó palócok* hősei?

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

Mikszáth számára az 1881-ben megjelent *Tót atyafiak* és az 1882-ben kiadott *A jó palócok* hozta meg az írói hírnevet. Utóbbi 15 rövid novellát (régiesen: rajzot), előbbi 4 hosszabb elbeszélést (régiesen: beszélyt) tartalmaz. Utóbbiak közül az egyik legszebb *Az a fekete folt*.

A főszereplő jelleme, az alkotás problémavilága: Az elbeszélés főszereplője Olej Tamás számadó juhász. A természetben él, kevés emberrel érintkezik, csak bojtárja, Matyi van mellette, és a lánya, Anika várja otthon. Felesége meghalt, s noha nem tudott sírni a temetésen (ami miatt meg is szólták a falusiak), mindig érzi asszonya jelenlétét. Ez azt jelzi, Olej mélyen érző, erkölcsös ember. Hazaszeretetét pedig az tanúsítja, hogy még mindig visszavárja a 48-as forradalom két hőst, Gracrát és Záhonyt. Ez utóbbi persze egyszerűségét és naivitását is elárulja, hiszen nagyon sok idő telt el azóta. Olej Tamás a műben erkölcsi határhelyzetbe kerül: felkínálják neki a világ legnagyobb kincsét, a juhaklot, cserébe a lányáért (a becsületéért). Meginog egy pillanatra, s miután a talári herceg megszökteti a lányát, bűnösnek érzi magát. Nem képes együttélni a bűntudattal, felgyújtja, elpusztítja az (akarata ellenére kapott) ajándékot, az aklot, bárányos-tul, mindenestül.

Cím: A mű címe a felégetett akol helyén maradt fekete foltra utal, de jelképezi a főszereplő dilemmáját, a becsületén ejtett foltot is. Nyitva marad, hogy sikerült-e ezt utolsó, végzetes tettével tisztára mosni.

Konfliktus: A műben legalább két konfliktus van jelen. Egy külső: Olej Tamás és Taláry Pál herceg között, aki lenézi a szegényebbeket, s úgy gondolja, hogy a cím és a rang mindenre feljogosítja az embert. (A mű világában úgy tűnik, jól gondolja). A belső konfliktus Olej Tamás lelkében zajlik: nem a pénz rendíti őt meg, hanem az akol, amelyet a világ minden kincsénél többre tart. Ez ingatja meg egy pillanatra, hiszen az esze is azt súgja: ha Anika a herceggel akar menni, úgysem tarthatja őt vissza. Végül a jó mellé áll. Igaz, későn, ami azt hangsúlyozza: már a legkisebb erkölcsi megtorpanás is tragédiával végződhet.

Elbeszélésmód, a késlettetés és az elhallgatás szerepe: A *Tót atyafiak* és *A jó palócok* narrátora rendszerint a népi elbeszélő beszédmódját utánozza. Itt is megfigyelhető ez. Az elbeszélő a mű elején főként Olej Tamás nézőpontjából mutatja be az eseményeket. A herceg érkezése után változnak a közlésformák, sok lesz a párbeszéd, az elbeszélő sokszor tárgyiasan viselkedik. A mindössze néhány napot átfogó eseménysort drámaivá teszi, hogy a mű csak a döntő mozza-

natokat nagyítja ki (mindenekelőtt a herceg és Olej találkozását), s növelik a feszültséget az elhallgatások is. A legfontosabbak: nagyon sokáig nem derül fény a herceg kilétére, és nem szerzünk tudomást Olej végső elhatározásáról sem.

Olej Tamás és A jó palócok hősei: Más a nemzetiségük: Olej Tamás tót, azaz szlovák, a palócok pedig magyarok. Ez azonban még keveset árul el a jellemről. A különbség itt inkább abból fakad, hogy a palócok a falu közösségében élnek, közlékenyebbek, és jobban figyelnek a többi ember véleményére. Olej Tamás kevesebbet beszél, kevesebb emberrel érintkezik, nem foglalkozik különösebben azzal, mit mondanak róla mások. Nem törődik például azzal sem, hogy a falusiak megszólják, amiért nem sírt feleségének a temetésén.

3.

TÉTEL: Társadalombírálat és anekdotikus előadásmód Mikszáth Kálmán *Beszterce ostroma* című regényében

FELADAT: Világítsa meg Mikszáth művének társadalomképét! Mutassa be, hogy a regény felépítése, jellemábrázolása és a narrátor viselkedése hogyan kapcsolódik az anekdotához! Feleletében térjen ki Rónay György véleményére!

„A regény kompozícióját az író személyes, »barázdáról barázdára« szökkenő személyes emlékezése szabja meg [...] Úgy ír, ahogyan beszélne olvasójához [...] miközben cselekménye idejében haladunk, állandóan érezteti [...] megjegyzéseivel a maga idejét [...] s ezzel elsőként alakít ki egy olyan regénytípust [...] amely a modern regény struktúrájának egyik leglényegesebb tulajdonsága”.

(Rónay György: *A regény és az élet*)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

A regény felépítése: A *Beszterce ostroma* (1894) négy részből épül föl: *Estella*, *Kedélyes atyafiak*, *A tús*, *Az éj*. Az elsőből megismerjük Pongrácz István gróft (aki középkori várúrként él Nedec várában), valamint szomszédait, az úri svihák Behenczy bárókat. A bonyodalmat az okozza, hogy a vár „úrnője”, a pénzért vásárolt Estella Besztercére szökik Behenczy Károllyal, a „vár orvosával”. Pográc István – miután hiába kéri kiadatásukat – elhatározza, hogy haddal indul Beszterce ellen. A második rész Zsolna városában játszódik. A három Trnovszky fivér áll a középpontban. György orvos, szegényen hal meg, egy lány marad utána: Apolka. Péter és Gáspár gazdag; végül magukhoz veszik Apolkát, de el is taszítják, amikor kiderül, hogy Gáspár fia, Emil és a lány egymásba szerettek. A harmadik részben egyesül az első két történetszál. Vándorszínészek segítségével komédiát rendeznek a hadaival megérkező Pongrácznak: Zsolna város küldöttségeként túsztként ajánlják fel Apolkát Estella helyett. A lány Nedec várába kerül. Pongrácz István a lányaként (vagy szerelemmel?) szereti, s amikor kiderül, hogy elveszítheti, öngyilkos lesz. Emil és Apolka házasságával zárul a mű.

Anekdotikus vonások: A regény szerkezetét az anekdota határozza meg. Nem csupán azért, mert a mű két különálló anekdotát terel egy mederbe a harmadik résztől. Azért is, mert a történet olvasása közben érezzük a narrátor jelenlétét, azt az időt, amikor elmondja az eseménysort. Erre utal a felvezető idézet, amelyben az elbeszélésmód és az időkezelés modernségére mutat rá Rónay György.

Anekdotikus vonások jellemzik a jellemábrázolást is. Hiányzik a mély lélekrajz, de az elbeszélő nem is törekszik erre (ezért sem fejt meg például Pongrácz rögeszméjét), csattanóra kihegyezett, sokszor humoros események lendítik tovább a cselekményt (Estella története, Trnovszkyak vetélkedése, a tús stb.), s teszik egyúttal tipikussá. Itt is kiviláglik: az anekdota egyik legfőbb hozadéka: a típus-teremtés. A legérdekesebb ebből a szempontból az időben eltévedt ember, Pongrácz István, aki nagy világirodalmi elődre: Don Quijotéra emlékeztet. Összekapcsolja őket, hogy mindketten különcök. Nem a saját korukban élnek, hanem egy letűnt kor eszményeihez igazodnak, későn született emberek.

A mű társadalomképe: Az alkotás társadalmi regény, a 19. század végének Magyarországát mutatja be erőteljes iróniával, néhol szatírával. A továbbélő feudalizmus és a polgári átalakulás problémái kerülnek a középpontba. Kiderül, hogy a korban lehet középkori módon élni, csak grófnak kell születni hozzá. A Behenczy bárók portréja a lecsúszott nemes, az úri svihák gátlástalanságára, erkölcsi züllésére figyelmeztet. Nem különb azonban a polgár sem. A két Trnovszky meggazdagodik, de észben és erkölcsben nem fejlődik. Szívtelenek, tetteiket az egymás iránti gyűlölet motiválja (Gáspár például azért lesz Tarnóczyvá, hogy pánszláv testvérét bosszantsa vele). A széles társadalmi tablóról nem hiányzik a kisvárosi hivatalnok (Klivényi) és a parasztság sem.

JÓKAI MÓR

1.

TÉTEL: A civilizáció és a Senki szigetének értékvilága Jókai Mór Az arany ember című művében

FELADAT: Mutassa be, hogyan ütközik össze a civilizáció világának értékrendje a Senki szigetének értékrendjével Jókai Mór művében! Jellemezze a két világ szereplőit a pénzhez való viszonyuk kapcsán, és elemzésében igazolja vagy cáfolja az alábbi idézet gondolatait!

„Jókai nem hitt a piac farkastörvényeiben, illúzióinak rabja maradt, azt vallotta, hogy az erkölcsös élet és magatartás megszépítheti és átlényegítheti azt az életformát is, amely a szerzést és a vállalkozást szentesítette. Az arany ember romantikus magaslatra emeli és bensőséges színekkel telíti e meggyőződését. Timár Mihály nagyszerű karakter, hozzá hasonlót egyetlen modern magyar regényíró sem alkotott [...]”

(Rónay György: *Erkölc és irodalom*)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

Jókai Mór (1825–1904)

- ≈ a romantikus magyar prózairodalom legkiemelkedőbb alakja
- ≈ a regényben megjelenő életrajzi motívumok (komáromi kereskedőélet, balatonfüredi villa, balatoni halászok, házaset zavarai, Lukanics Ottilia mint Noémi mintája, a közélet jó ismerője mint képviselő)
- ≈ Jókai írásművészetének jellegzetességei (erkölcsi világképe: jó – rossz, igaz – hamis küzdelme; eszményített hősök megjelenítése; mesék, mítoszok, legendák hagyománya és világképe; anekdotikus elbeszélésmód; nemzeti elkötelezettség; hangnemi sokféleség: humor, szatíra, idill, pátosz; romantikus cselekménybonyolítás)
- ≈ *Az arany ember* keletkezése: 1872
- ≈ stílusa: romantikus és realista (a főhős sokoldalú ábrázolása, korabeli világ megjelenítése)
- ≈ műfaja: karrierregény, vallomásregény, szigetutópia

A civilizáció világa, a kapitalizálódó társadalom válságjelei, a pénz hatalma

- ≈ Komárom
- ≈ Magyarország gazdasági-társadalmi viszonyainak megjelenése a regényben – a polgári világ legfőbb értéke a pénz, a társadalmat áthatja a korrupció (a *Szent Borbála* továbbhaladása, kitüntetés vásárlása a minisztériumban)
- ≈ Krisztyán Tódor édesapjának értékítélete a társadalomról: *„Akinek pénze van, az azt mind lopta. Akinek sok van, sokat lopott, akinek kevés van, keveset lopott; aki nem maga lopta, annak az apja, a nagyapja lopott.”* (A rém)
- ≈ Teréza mama értékítélete a társadalomról: *„De hát mire való akkor a vallás, a hit, a keresztyének és zsidók minden hitágazata, ha ilyen követelést tenni sza-*

bad? [...] De hát mire való akkor a törvény, az emberi társaság, ha szabad megtörténni annak, hogy valakit a koldustarisznyáig levetkőztessenek olyan tartozásért, mellyel ő maga soha adós nem volt? Hogy nyomorulttá tegyenek egy harmadik emberért, aki nevetve áll odább? [...] De hát mire való akkor a császárok, a miniszterek, a nagyhatalmak, ha egymás nyomorult jobbágyait meg nem bírják védelmezni?” (A szigetlakók története)

- ≈ megosztottság a vallás terén (mohamedán, katolikus, protestáns)
- ≈ a pénz személyiségromboló hatalma a szereplők életében
- ≈ Teréza mama története (a férj kezessége, majd öngyilkossága)
- ≈ Krisztyán Tódort a szerencsétlen körülmények teszik kalandorrá
- ≈ Brazovics Athanáz lelketlen uzsorás
- ≈ Athalie-t Kacsuka csak az apja pénzéért vette volna el, csalódása után csak a bosszú vezérli
- ≈ Kacsuka Imre korrupciós ügyei
- ≈ Timea meggazdagodása után ugyanúgy szidja meg Athalie-t, mint korábban tette azt ő vele (úr-szolga viszony)
- ≈ Timea és Timár kapcsolata jelképesen testesíti meg a civilizáció világát (kapcsolatukban: kiszolgáltatottság, bűntudat, kötelességteljesítés, az alabástromtest birtoklásának vágya)

A Senki szigetének világa

- ≈ Lásd *A szigetlakók története* és *A „Senki”* című fejezeteket
- ≈ eszményi, paradicsomi állapotok, rousseau-i világszemlélet
- ≈ az Éden metaforája, a boldogság és ártatlanság színhelye
- ≈ a világtól elzárt hely
- ≈ természet által diktált törvények
- ≈ pénz helyett cserekereskedelem
- ≈ intézményes vallás nélküli deista-panteista istenhit
- ≈ nyugodt munka
- ≈ Noémi és Timár kapcsolata jelképesen testesíti meg a Senki szigetének világát (kapcsolatukban: harmónia, szeretet)

Timár Mihály alakja és vívódása a két világ között

- ≈ kezdetben céltudatos, magabiztos jellem, romantikus, mesei hős
- ≈ sikeres, emberséges, másokat gyarapító üzletember, a világ szemében „arany ember”, de...
- ≈ erkölcsösségét megingató tettei, lelki vívódásának okai: gabonaüzlet, kincs megtalálása (lélektani sorsfordulat), Hofkammer meglátogatása, levetinci uradalom megszerzése, a pleszkováci esperes részére elnyert kitüntetés, a monostori szőlők felvásárlása, Brazovics tönkretétele
- ≈ feleségül veszi Timeát, aki hálát érez iránta, de nem szereti, ezzel boldogtalaná teszi őt

- ≈ visszamegy a Senki szigetére, kettős életet kezd élni (házasságtörővé válik), vívódásai elhatalmasodnak
- ≈ Krisztyán Tódor vádjait elismerve öngyilkos akar lenni, Krisztyán Tódor halála teremt alkalmat a kettős életből való kilépésre
- ≈ mitikus megfelelői: Midász, akinek kezében minden arannyá vált, majd megszabadulva vétkétől a természetben élt; Odüsszeusz, aki hajóként keresi igazi otthonát (a Senki szigete utal megnevezésében Odüsszeusz Polüphemosznak adott bemutatkozására)
- ≈ neve is kettősségét emeli ki: a tímár lenyúzza és kikészíti a bőrt, Szent Mihály a gonosz legyőzője
- ≈ személyében testesíti meg az ember és a polgár ellentétét: a polgár a civilizáció világában nem tud kiteljesedett személyiség lenni, a világtól elzárt sziget természetes világában bontakoztathatja csak ki önmagát (itt Noémi számára az „arany emberből” csak az ember kell)

2.

TÉTEL: Meseszöveg, társadalomrajz és jellemábrázolás Jókai Az arany ember című regényében

FELADAT: Mutassa be Jókai *Az arany ember* (1872) című regényét! Világítsa meg, hogyan jelennek meg Timár Mihály alakjában és sorsában a kibontakozó kapitalizmus dilemmái! Feleletében hivatkozzon Nagy Miklós Jókai-kutató gondolataira is!

„Nemcsak a hűség és szerelem dilemmájával vívódik itt az író, hanem azzal a kérdéssel is: megvalósíthatók-e a maga humanista eszméi a „nemzeti” kapitalista életében? Bármennyi fenntartást szólaltat is meg a történet során, válasza mégiscsak tagadó marad: az alkotómunka örömét, a szabad párválasztáson alapuló házasság szépségét, a természetvallás lelki élményét szerinte csak a civilizációtól elszakadt, kétkezi munkát végző ember ismerheti meg. Timár egyedülálló pályája láttató erővel világít be a polgári erkölcs útvesztőjébe: vagyont, tekintélyt, önfeláldozó feleséget szerzett magának a lopott kincessel, s mindezt szüntelen képmutatással kell megőriznie.”

(Nagy Miklós: *Jókai Mór. A magyar irodalom története* 4.)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

Az arany ember témája, problémavilága: *Az arany ember* mindenekelőtt a romantikus antikapitalizmus regénye. Középpontjában a kiegyezés után látványos gyorsasággal kibontakozó kapitalizmus bírálata áll. Az író, aki korábbi műveiben (például az 1870-ben írt *Fekete gyémántokban*) még bízott az ipar fejlődésében és a magántulajdonon alapuló polgári átalakulásban, e művében úgy látja: boldogság és gazdagság kizárja egymást, mert utóbbi erkölcsileg ellehetetleníti, bűnössé teszi az egyént.

A téma Timár Mihály alakjában: Az alkotás alapproblémája mindenekelőtt Timár Mihály alakjában és sorsában jelenik meg. Timár kezéhez bűn tapad, hiszen el-tulajdonítja Tímea örökségét. De nem rossz szándékkal teszi, hiszen kamatostul szeretné visszaadni Tímeának. Emellett sikerében része van tehetségének, egyenességének is. Ám első és egyetlen vétsége nyomasztó súllyal nehezedik rá. Egyre inkább arra ébred rá, hogy a boldogság és a karrier kizárja egymást. Hiába lesz sikeres, eredendő bűne alól nincs megváltás. Mivel képtelen a cselekvésre, sodródik, menekül, kettős életet él. Gyötrődése összeroppantja, az öngyilkosság szélére sodorja. Csodával határos módon menekül meg a lezárásban.

Nem enyhíti Timár büntudatát az emberek hálája sem. Szerinte a tisztesség csak az egyszerű emberek, a szegények sajátja, vagy azoké, akik nem ebben a világban, nem a társadalomban élnek. A regény elején Tereza mama fogalmazza meg a Senki szigetének törvényeit, melynek sarokpontja, hogy itt nincs pénz, nincs tulajdon, ez a világ „mentes a civilizáció ártalmaitól”. Timár utolsó visszatérése a Senki szigetére jelképes szakítás a társadalommal, a társadalmi sikerrel, karrierrel, visszatérés a természetes állapotokhoz, Jókai idealista rousseauizmusa.

Timár Mihály lelkivilágának megjelenítésében a tájfestés mellett a belső monológ játssza a legfontosabb szerepet (ezt idézőjelbe teszi az író). Közélet és magánélet, siker és boldogság között őrlődve gyakran előfordul nála az önmegszólítás is, aminek alkalmazása modern sajátosság.

Nagy Miklós véleménye: Teljes egészében egyet lehet tehát érteni Nagy Miklós véleményével. A regény azt sugallja, hogy az igazi boldogságot csak a pénzre és az önzésre épülő kapitalista társadalmon kívül, a természethez és a természeti emberhez közel lehet megtalálni. Ez a megoldás a romantikához kapcsolja a művet. Társadalomrajza ugyanakkor a realizmust is emlékezetünkbe idézi. A *Goriot apó* szökött fegyence, Vautrin egyebek közt így oktatja a még erkölcsi gátlásokkal küszködő Rastignacot: *„A látható ok nélkül keletkezett nagy vagyonok titka olyan bűn, mely feledésbe ment, mert ügyesen követték el.”* Hasonlóan vélekedik Krisztyán Tódor is *Az arany emberben* apja szavait idézve: *„Akinek pénze van, az azt mind lopta. Akinek sok van, sokat lopott, akinek kevés van, keveset lopott; aki nem maga lopta, annak az apja, a nagyapja lopott.”*

3.

TÉTEL: Téma, konfliktus és műfaji hagyomány Jókai Mór
A tengerszem tündére című elbeszélésében

FELADAT: Idézz fel az alkotás cselekményét! Világítsa meg, milyen mesei-mondai motívumok segítségével érzékelteti a mű az ősi mitikus és az ember teremtette keresztény világ összeütközését!

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

Rövid cselekmény: *A tengerszem tündére* a Szent Anna-tóról és a tó mellett felépült kápolnáról szól. Hosszú időn át mesebeli lények uralták ezt a vidéket: a zöld vízikirály térdig érő zöld szakállal, három aranyhajú lányával és sok-sok apró tündérkével... Mesebeli idill volt ez, amelynek akkor lesz vége, amikor az ember is felfedezi ezt a tájat. Búcsújáró hely létesül itt, Szent Anna tiszteletére kápolna épül, a kápolnát pedig remete őrzi, aki mindennap háromszor is megszólaltatja a templom harangját. A vízikirály és a tündérek hiába próbálnak védekezni a harangszó ellen, nem sikerült nyugalmat találniuk. Akkor következik be változás, amikor egy székely gazda oláh gulyása marháival megjelenik a parton. Őt sikerül rávennie a vízikirálynak és lányainak: hozza el nekik a harangot kincsekért cserébe. Így történik. A harangot a tó fenekére süllyeszti, az oláh gulyást megjutalmazza, ráadásul pedig nagy fekete bikává változtatják. Újra megszűnik a harangszó a környéken. Hiába próbálják a régít újjal pótolni, a remetének maga a Szűzanya mutatja meg álmában, hogy csak a víz alá süllyedt, régi harang fog hangot adni. Veszélyes vállalkozás visszahozni, mégis akadnak jelentkezők; több ifjú legény mellett a székely gazda két nagyobbik fia is megpróbálkozik vele, de odavesznek: a vízikirály lányai a vízbe rántják őket. Csak a legkisebb fiú ér el némi eredményt: a harangot ugyan nem sikerül visszahoznia, a vízikirály legkisebb lánya beleszeret, s vele él tovább boldog házasságban. Fiuk is születik, nem is akármilyen, olyan jól úszik, hogy csak csodabúvárként emlegetik a környéken. Ő lesz az, akinek sikerül a vállalkozás: legyőzi a vízikirályt, felszínre hozza a harangot, s ezzel fel is számolja a víz alatti birodalmat.

A mű konfliktusa: *A tengerszem tündérében* két lét- és értékszféra ütközik össze: egy ősi mesei-mitikus és az ember teremtette keresztény világ. Előbbit a zöld vízikirály irányítja, utóbbinak a harangszó a jelképe, amelyet Szűz Mária sugallatára sikerül megmenteni. A konfliktus a kereszténység javára dől el, hiszen a harang évszázadokig betölti hivatását. A lezárás mégsem teljesen megnyugtató. A jelenről szóló utolsó mondat ugyanis azt rögzíti, hogy nem szól már a harang, ezért akár vissza is térhetnek a szellemek (ha vannak).

Mesei-mondai elemek: Jókai műve egyértelműen romantikus alkotás. Azzá teszi egyebek közt témája, stílusa, cselekménybonyolítása és motívumvilága. De ahhoz köti az is, hogy sokat merít a népköltészetből, főként a meséből.

Mesei elemek: Valószerű és képzeletbeli szereplői típusok; ezt erősíti az is, hogy nem a nevükkel szerepelnek. A csodát sok más mellett mesebeli átváltozások jelzik: az oláh gulyás bikává változik, a tündérlányból ember, a vízikirályból béka

lesz, a halott lelkek hattyúként élnek tovább... Mesei vonás, hogy a székely gazdának három fia van, és a legkisebb fia jár sikerrel a tündérek birodalmában. Az sem véletlen, hogy a vízikirály legkisebb lánya lesz az övé a három közül. S a legfontosabb: itt is érvényesül a mesei igazságszolgáltatás. A mesebeli birodalom akkor és valószínűleg azért szűnik meg, mert megárad benne a gonoszság; ez kevésbé jellemző a magyar népmesére, inkább a germán mesekincsre emlékeztet.

Mondai vonások: Jókai műve távolról mind a történeti, mind a hiedelemmondát eszünkbe juttatja, hiszen egy konkrét helyszínhez, a Szent Anna-tóhoz kötődik. Emellett van egy olyan részlete, amely az eredetmondát idézi (amikor a földi halandóvá lett tündér gyermekét a víz alatti világba küldi).

HERCZEG FERENC

1.

TÉTEL: A hatalom birtoklásának és elvesztésének folyamata Herczeg Ferenc *Bizánc* című drámájában

FELADAT: Mutassa be azt a folyamatot, ami Konstantin császár hatalmának elvesztéséhez vezet Herczeg Ferenc *Bizánc* című drámájában! Jellemezze a császár környezetét, és értelmezésében támassza alá az alábbi idézet gondolatait!

„Az egyetlen metafizikai értéknek a méltó és erkölcsös halál bizonyul, s ez lesz Konstantin választása [...] az erre való felkészülés az identitás visszanyerésének is felfogható [...] fokozatosan megszabadul saját császári mivoltának személytelen attribútumaitól, visszatalálván a császári méltóság becsületalapú középpontjához. Így voltaképpen már egyszemélyben lesz képviselője mindannak, amit Bizánc mint tradíció erkölcsi értelemben jelent.”

(Gintli Tibor)

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

Herczeg Ferenc mint drámaíró

- ≈ társadalmi színművek (*A dolovai nábob leánya*, *Kék róka*) és történelmi drámák (*Ocskay brigadéros*, *Bizánc*, *Árva László király*, *A fekete lovas*) alkotója
- ≈ műveinek középpontjában nemzeti sorskérdések jelennek meg
- ≈ drámái párhuzamba állíthatók regényeinek világával (például *Az élet kapuja* – *Bizánc*)
- ≈ drámáinak jellemzője az allegorikusság: a kortársak saját korukra ismerhettek, később Trianon előjeleit láthatták benne
- ≈ a *Bizáncot* 1904-ben mutatta be a Nemzeti Színház

Tér- és időviszonyok a műben

- ≈ idő: 1453. május 29. – a Birodalom utolsó napja
- ≈ tér: a bizánci császár hatalmát szimbolizáló trónterem – itt jelenik meg a hatalom elvesztésének folyamata, az ehhez vezető okok
- ≈ a belső tér az etikett, a szertartásosság világa, a hatalmi elit jellemvonásai jelennek meg benne
- ≈ a külső valóságot a szereplői szövegekből, hírekből ismerjük (kivétel ez alól: a haldokló Matteo behozatala, a török követek megjelenése, a köznép bejövetele)
- ≈ a belső viszonyok láttatása elfedi a külső veszélyt

A dráma alapkonfliktusai

- ≈ a középpontos dráma jellegzetességei jelennek meg: a konfliktusok, a szereplők, a cselekmény egy központi szereplőhöz kapcsolódnak

≈ kettős konfliktus:

- a) Konstantin és Mohamed, Bizánc és a muzulmán seregek harca (élet és halál kapujában, jelképe: az Aranykapu)
- b) a császár és emberei, népe konfliktusa (az árulások története)

A császári hatalom elvesztésének folyamata

Az expozícióban kirajzolódó viszonyok (I/1–11.)

- ≈ a császár a várfalon küzd a hazáért, mindeközben
- ≈ a császárné udvari zeneprobára és udvari ünnep rendezésére készülődik; az álmát félreértelmező Zenóbia megerősíti abban, hogy Mohamedet elcsábíthatja, császárnői rangját megőrizheti
- ≈ Spiridion a város átadására készül
- ≈ Laszkarisz tengernagy nem vesz részt a csatában, szökésre készül, Spiridionnal együtt átadná a várost
- ≈ a nép Mohamedet élteti, majd Demetert
- ≈ Notarasz Lukács fővezérlő cézár lemondott hivataláról a genovai zsoldosok alkalmazása miatt
- ≈ Murzafosz kereskedő hasznot akar húzni a korona megvételeből, korábban pedig a hadiadót is megtagadták a kereskedők
- ≈ a Pátriárka nem támogatja Konstantin barátságát a pápával, ezért Mohamedről gondolja, hogy később befolyásolhatja, Demeternek fejedelmi rangot ajánl
- ≈ az udvarban virágzik az árulás, a korrupció, a köpönyegforgatás, az álszentség, a széthúzás
- ≈ a későbbiekben a többi szereplő erkölcsi hanyatlásáról is képet alkothatunk (Anna, Lizánder, Krátesz, Leonidász)

A bonyodalom eseménytörténete

- ≈ a császár elbizonytalanodása Irénében (I/22.)
- ≈ Konstantin és Giovanni vitája („a te birodalmad elveszett”, „Te nem ismered a népedet!”) (I/25.)
- ≈ a követek érkezésének hírére azt hiszik, a muzulmánok békét kérnek, az udvar álszent, képmutató módon hódol császáranak
- ≈ a követek ultimátumának hatására előbb Tamás, majd Demeter, a Pátriárka, Notarasz, Leonidász, Murzafosz és végül Iréne hagyja cserben és magára Konstantint

Drámai fordulat

- ≈ az uralkodó szembesül az udvar és Bizánc romlottságával: „*Ha meghaltam, írjátok a síromra ezt az epitáfiumot: »Itt nyugszik az utolsó császár, aki addig élt, míg vak volt. Amint egy napon megnyílt a szeme: megölte az undorodás.«*” (II./20.)

Tetőpont és megoldás (III.)

- ≈ Ahmed kivégeztetése, az erkölcsös halálra való felkészülés
- ≈ két hű társ marad mellette: Giovanni és a császárnéi rangot hűségével kiérdemlő Herma
- ≈ Bizánc pusztulása
- ≈ a bukás okát Giovanni egyfajta rezonőrként fogalmazza meg: *„Minden nemzet akkor hal meg, ha megásta a maga sírját.”*

Az idézet értelmezése

- ≈ a mű a görög végzetdrámákkal rokonítható, de a szimbolista és az analitikus dráma sajátosságait is magán viseli: az álidentitással rendelkező uralkodó előtt fokozatosan tárul fel környezetének árulása
- ≈ színre lépésekor (I/20.) még vakon bízunk népében: *„ha jön a vég, ámulva ismered meg a csőcselék sorában Róma és Hellász méltó utódait”*
- ≈ szimbolikus vakságának első jele, hogy nem ismerte fel, hogy Giovannival ellentétben Herma lánya: *„Való volna, hogy a császár szeme gyöngébb minden zsoldosénál?”* (I/21.)
- ≈ majd felesége kapcsán merül fel benne a bizonytalanság: *„Különös! Máskor kék a szemed, ma zöld [...] oly kevésbé ismerlek, Iréne.”* (I/22.)
- ≈ Istenbe vetett reménye is megbicsaklani látszik, de érkezik a hír a fegyverszünetről: *„Bocsáss meg, hogy volt egy perc, hogy kétségbeestem irgalmassággal!”* – mondja az Úrnak
- ≈ a II. fejezet 20. jelenetében bekövetkező drámai fordulat nyitja fel a szemét
- ≈ Ahmed kivégeztetésével maga ítéli pusztulásra az erkölcsöket már elpusztult, így az életre már méltatlan Bizáncot
- ≈ a császár marad a hatalom képviselői közül az egyetlen bizánci, aki hazájáért, Istenéért, szerelméért, egy ezeréves kultúráért becsülettel él és hal meg, ellentétben azokkal, akik mindezen értékek fejében árulásukkal akartak új identitásra szert tenni

2.

TÉTEL: Világkép és ábrázolásmód Herczeg Ferenc Az élet kapuja című kisregényében

FELADAT: Mutassa be a regény történelmi háttérét, cselekményét, szerkezetét! Röviden jellemezze a szereplőket, és világítsa meg, hogyan látja az elbeszélő a magyarság sorsát, jövőjét!

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEEK:

Történelmi háttér: A kisregény 1512–1513-ban játszódik, amikor a gyengélkedő uralkodó (II. Ulászló) helyett Bakócz Tamás esztergomi érsek, konstantinápolyi pátriárka az ország erős embere. Bakócz felismeri, hogy az országot és Európa határait a magyaroknak kell megvédeniük a török ellen, s látja azt is, hogy erre Magyarország egyedül nem képes. Ezért a pápai trón várományosaként egy nemzetközi törökellenes védelmi ligát akar létrehozni. A nagybeteg pápa, II. Gyula és kiszemeltje, a pápai trón másik várományosa, Giovanni de' Medici bíboros azonban nem kér a barbárnak tartott magyar Bakócz Tamásból és törököktől fenyegetett keletiségéből. Ehelyett a reformmozgalmak megfékezését és a Szent Péter-bazilika befejezését tekinti fő céljának. 1513-ban végül X. Leó néven Medici lesz a pápa.

Cselekmény: A kisregény 1512 januárjától 1513 tavaszáig Rómában játszódik. **Két cselekményszál kapcsolódik össze benne. Bakócz Tamásnak a magyarságért folytatott harca, illetve Fiametta és Vértesi Tamás szerelmi története.** II. Gyula pápa haldoklik, és Bakócz pápa szeretne lenni, hogy létrehozza a keresztények ligáját a török ellen. Csakhogy terve meghiúsul, amiben nagy része van annak is, hogy unokaöccse, Vértesi Tamás beleszeret az ünnepelt kurtizánba, Fiamettába, aki sorra kicsalja belőle az érsek terveit. A hatalmas pompával és nagy reményekkel érkező magyar küldöttség végül csalódottan távozik.

A mű felépítése: drámai. **Alaphelyzet:** Bakócz Rómába vonul. **Bonyodalom, kibontakozás:** Bakócz és II. Gyula, Vértesi és Fiametta kapcsolata. **Tetőpont** (váltás): Vértesi és Fiametta utolsó párbeszéde. **Megoldás** (katasztrófa): Bakóczék kényszerű távozása. A drámaiságot erősíti a párbeszédes jelenetek gyors változása is, amelyeket számokkal választ el az író. Fontos szerkezeti elem a címben kiemelt központi motívum: az élet kapuja, amely több jelentéssel is rendelkezik, attól függően, hogy melyik szereplőhöz, illetve milyen konfliktushoz kapcsolódik. Bakócz számára a nemzeti megmaradást is jelentő törökellenes ligát jelenti, Vértesi Tamás esetében pedig a beteljesült szerelmet is magába foglalja. A magánéleti boldogság lenne az élet kapuja Fiametta számára is. II. Gyula úgy véli: az élet kapuja a keresztény kultúra, és ezt védi a Bakócz által megtestesített barbár erőktől, ám valójában alárendeli önös céljainak a keresztény hitet.

A legfontosabb szereplők: **Bakócz Tamás** esztergomi érsek, akinek célja nemes (Magyarország és Európa megmentése a töröktől), ám ezt főként megvesztegetéssel, gátlástalan költekezéssel akarja elérni. Unokaöccse, **Vértesi Tamás** de-

rék, művelt fiatalember, a Fiametta iránti szerelme azonban kiszolgáltatottá teszi. **Fiametta** eleinte kitartójának, Chigi Agostinónak az eszköze, később őszintén beleszeret Tamásba, ám amikor az visszautasítja, bosszút áll. Bakócz római ellenlábasai, **II. Gyula pápa, Cardulo kardinális, Chigi Agostino** a Nyugat fényűzésének és önzésének mámorában lenézik a Keletet, és nem képesek együttérezni a magyarsággal. Ők a keresztény kultúrára hivatkoznak, de alárendelik önös céljaiknak a hitet.

A magyarság jövője a műben: Az alkotás azt hangsúlyozza, hogy a magyarok nem feltétlenül számíthatnak a Nyugat segítségére. A nagypolitikát ugyanis sokszor az önös érdekek irányítják, ezért ha előre akar jutni, a magyarságnak a saját kezébe kell vennie a sorsát.

3.

TÉTEL: Herczeg Ferenc, a publicista

FELADAT: Mutassa be Herczeg Ferenc *Fekete szüret a Badacsonyon* című tárcáját! Feleletében foglalja össze az írás legfontosabb gondolatait, és világítsa meg, milyen eszközökkel érvel álláspontja mellett az író! Térjen ki a címre, a párhuzamok, az ellentétek, valamint a hangnem szerepére! Hol, miért érzi ironikusnak a szöveget?

LEHETSÉGES TARTALMI ELEMEK:

Herczeg Ferenc szerkesztőként és publicistaként is fontos tevékenységet végzett. Számos tárcát írt, főként nagy példányszámú lapjába, az *Új Idők*be (1895–1949).

A tárca felépítése, legfontosabb gondolatai: Az írás bevezetőjében a Badacsony szépségeit rajzolja meg az író, személyesen, költőien. Idilli világ jelenik meg itt: *„Badacsony a természet szépségének egyik világcsodája.”*

Fenyegetett idillt állít eléink a következő rész, amely azt mutatja be, milyen pusztítást végzett a bazaltot kitermelő részvénytársaság. Először azt ígérte, hogy a bányát a hegy gyomrába fúrják, mégis robbantottak a felszínen, majd itt sem álltak meg egy kijelölt pontnál... *„És majd marad a dalokban és mondákban gazdag öreg Badacsony király helyén egy undok kő-dög a parton”* – jelzi a sötét jövőt az író, aki kitér arra is: a tőke arra hivatkozik, hogy a bányában munkához jutó emberek segít a bánya fenntartásával.

A tárca csillaggal is elkülönített harmadik egysége kíméletlen ítéletet mond a természeti pusztításról. *„Van azonban valami, ami szentebb a magántulajdonnál és minden szerzett jognál: a nemzeti érdek”* – hangsúlyozza. A lezárás a banktőke és nagybirtok nemzetellenes üzleti morálját leplezi le.

A cím szerepe: A fekete szüret oximoron (a jelző és a jelzett szó szemben áll egymással) nagy erővel fejezi ki a tárca központi jelentését. Közelebbről a természettel harmóniában élő (szüretelő) ember életének megkeserítését. Távolabbról és egyetemesebben pedig ember és világ, ember és Isten összhangjának megbomlását, hiszen a szőlőből készülő bor a krisztusi megváltás, a feltámadás szimbóluma.

Az érvelés legfőbb eszközei a párhuzamok és az ellentétek, amelyek természetesen más érvtípusokkal is összekapcsolódnak. A szerző szakrális értékekre hivatkozik: a Badacsony *„az erő és a szépség istenszobrának talapzata”*; *„az Úristen remekműve”*. A Badacsonyhoz kötődő szellemi, művészeti értékek megidézésével is érzékelteti a táj szépségét: *„dalokban és mondákban gazdag”*. A költészetre fogékony ember *„Himfy lantjának pengését”* hallja, s *„Berzsenyi pátosza mennydörög”* a lelkébe. Irodalmi párhuzam (egyúttal tekintélyen alapuló érv) Goethe megidézése is, aki a palermói Monte Pellegrinót tartotta a világ legszebb hegyfokának. Mert nem láthatta a Badacsonyt – kapcsolódik össze a párhuzam az ellentéttel.

Párhuzam is, ellentét is a nyugati országokkal való összevetés, illetve a Halászbástya példája.

Az ellentétek közül kiemeljük a szőlőtőke és a banktőke szembeállítását, amely az egész szövegen végigvonul, mégpedig megszemélyesítéssel. A dinamittal sebzett Badacsony: „betege” minden háznak, „*halálraítélt*”; testén „*sebhelyek, fekélyek; a haszonlesés rávetette magát, belevágta farkasfogait, a szépséget cafatokban tépi le testéről*”.

Hangnem, irónia: A mű hangneme az írói szándéknak megfelelően változatos. Az első rész idilljét a pátosz jellemzi. A második rész elején is jelen van a líraiság, ám itt a hangnem tárgyiasabb, a környezetpusztítás erejét hatásos szóképek közvetítik. A szöveg akkor lesz ironikussá, amikor az itt élők tiltakozásának hiábavalósága kerül a középpontba. Látszatra dicséret, valójában lesújtó bírálat rejtezik például ebben a részben: „*És ha valaki kegyelmet kér a halálraítéltnek, akkor szembe találja magával a falvak lakóit, szegény, jó embereket, asszonyokat, gyerekeket, akik munkához és kenyérhez jutottak a bányákban. Lám, a tőke ember-szerető: spódiummá őrli fel öregapa csontjait és megengedi, hogy az unokák nap-számosmunkát végezzenek mellette.*” A tárcsa harmadik egységében már kevesebb az irónia, erőteljes indulattal állítja itt szembe Herczeg a nemzeti érdeket a banktőke és a nagybirtok önzésével. A tárcsa itt emelkedik végképp túl a konkrétumokon, és lesz az értékeket önös érdekből szétzúzó ember példázatává.

FONTOS TUDNIVALÓK

A középszintű érettségi feladatsorának, illetve a szóbeli tételsornak a tananyaga a kerettantervben rögzített törzsanyag (például fogalmak, művek, műfajok, korszakok, életművek, nyelvi jelenségek, kommunikációs médiumok, formák).

A szóbeli tételsorban az adott témakörben – ahol a kiírás lehetővé teszi – olyan, a témakörhöz kapcsolódó szerző és/vagy mű is megjelölhető, melyet a szaktanár a számára rendelkezésre álló 20%-nyi órakeretben tanított.

GYAKRAN ISMÉTLŐDŐ KÉRDÉSEK (GYIK)

1. Érdeklődöm, hogy az újonnan bevezetett magyar nyelv és irodalom írásbeli érettségien – 2024-ben vagy később – közép- és emelt szinten egyaránt várható-e, hogy a műértelmező szövegalkotás novellaelemzés lesz.

A *Magyar nyelv és irodalom Részletes vizsgakövetelmények* alapján középszinten az írásbeli vizsga II. feladatlapja választási lehetőséget tartalmaz:

- A) Egy műértelmező szöveg alkotása, amely lehet egy adott mű vagy műrészlet adott szempontrendszerű értelmezése. **Az adott mű tehát lehet novella is, lírai alkotás is.**
- B) Egy témakifejtő dolgozat/esszé írása irodalmi művekhez kötődően.

A két feladat közül a vizsgázó választ.

A *Magyar nyelv és irodalom Részletes vizsgakövetelmények* alapján **emelt szinten** az írásbeli vizsga szövegalkotási feladata:

- A) vagy egy adott mű több szempontú elemzése, értelmezése – **a bázisszöveg lehet lírai alkotás, szépprózai mű vagy műrészlet, drámarészlet tematikai és műfaji kötöttség nélkül a magyar irodalom bármely korszakából és szerzőjétől** –, vagy két adott mű több szempontú összehasonlító elemzése, értelmezése. A feladatlap csak egy feladatot közöl a kettő közül, emelt szinten tehát nem a vizsgázó választ, hanem a vizsgabizottság jelöli ki a feladatot,
- B) reflektáló szöveg alkotása.

Kérdésére a konkrét válasz tehát az, hogy 2024-ben vagy később – közép- és emelt szinten – a műértelmező szövegalkotás bázisszövege lehet novella vagy lírai alkotás is.

2. A középszintű érettségi írásbeli irodalmi feladatlapjának tartalmi lehetőségeire vonatkozóan is meghatározók azok a vizsgaszintek, amelyeket rendszereznek a *Vizsgakövetelményben*? Például kerettantervi törzsanyag: egy abszurd és egy epikus dráma tanítása

Vizsgakövetelmények: csak az emelt szinten számonkérhető.

Lehet-e kérdés az Irodalmi feladatlapban az abszurd és az epikus dráma?

Középszinten nem. A *Vizsgakövetelmények* a meghatározó.

3. A kerettantervi törzsanyag elvárja egy abszurd és egy epikus dráma tanítását, de kimeneti szinten csak és kizárólag az emelt szintű szóbelin lehet azt számonkérni, a középszintűn nem. Írásban is így van?

Az abszurd és az epikus dráma a középszintű írásbeli és szóbeli vizsgán nem számonkérhető, csak az emelt szintű vizsgának lehet az anyaga.

4. A *Részletes vizsgakövetelményekben* megfogalmazott követelmények az írásbeli és szóbeli érettségi vizsga anyaga? Tehát, ami nincs a *Vizsgakövetelményekben*, az nem lehet / nem lesz az érettségien?

Igen. Az érettségien számonkérhető anyagról a *Vizsgaszabályzat* rendelkezik:

A 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról 18. § (1) A központi vizsgakövetelményekre épülő vizsgatárgyak írásbeli vizsgája központi feladatlapok megoldásából áll. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott vizsgatárgyak írásbeli vizsgázási követelményei a központi vizsgakövetelményekre épülnek. 31. § (1) A középszintű szóbeli tételsorokat a kérdezőtanár vagy a kormányhivatal által működtetett vizsgabizottság esetén a Hivatal a központi vizsgakövetelményekre épülő vizsgatárgyakhoz a központi vizsgakövetelmények, illetve középiskolában a helyi tantervekben található témakörök alapján állítja össze.

5. Az irodalmi feladatlapban lévő memoriteres feladatok lehetnek-e a felső tagozatos évfolyamok, tehát az 5–8. évfolyamok kötelező szövegeiből, vagy csak a 9–12. évfolyamok memoritereiből lehetnek összeállítva?

A NAT 2020 *Kerettanterv 9–12. évfolyam* pontosan meghatározza a kötelezően elsajátítandó, az írásbeli érettségien számonkérhető memoriterek. A szóbeli tételekhez kapcsolódó memoriterek kijelölése a szaktanár feladata.

Az írásbeli vizsgán – az Irodalmi feladatlapban – számonkérhető memoriterek (teljes memoriterek + kijelölt részletek) a következők:

9–10. évfolyam

Anakreón: *Gyűlölöm azt...*

Catullus: *Gyűlölök és szeretek*

Janus Pannonius: *Pannónia dicsérete*

Csokonai Vitéz Mihály: *Tartózkodó kérelem, A Reményhez*

Berzsenyi Dániel: *A közelítő tél* (1. versszak), *A magyarokhoz* (I.) (1. versszak), *Osztályrészem* (1. versszak)

Kölcsey Ferenc: *Himnusz*

Vörösmarty Mihály: *Szózat*

Petőfi Sándor: *A bánat? egy nagy óceán..., Fa leszek, ha...*

11–12. évfolyam

Arany János: *Toldi estéje* (I. 1., VI. 28. versszak)

Ady Endre: *Góg és Magóg fia vagyok én..., Kocsi-út az éjszakában*

Babits Mihály: *Jónás imája*

Kányádi Sándor: *Valaki jár a fák hegyén*

Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet*

6. Az irodalmi feladatlapban lévő memoriteres feladatok között szerepelhet-e olyan vers/részlet, ahol a *Kerettanterv* úgy fogalmaz, hogy például Arany János: *Epilogus* (részlet)?

Az Irodalmi feladatlapban csak a teljes memoriterekhez és a konkrétan kijelölt részletekhez kapcsolódó feladat/kérdés szerepelhet.

7. A középszintű írásbeli szövegértési feladatlapjában a nyelvi kérdések aránya kb. mekkora? A Szövegértési és nyelvi feladatlap összpontszáma 40 pont. Ebből a nyelvi feladatokra kb. mennyi az adható pontszám?

A vizsgaleírásban ez szerepel: az I. feladatlap első része egy adott szöveg értését és az ehhez kapcsolódó nyelvi feladatok megoldását várja el. Eszerint tartalmaz egy szövegértési feladatsort, melynek része néhány nyelvi feladat.

8. A Vizgakovetelmény így fogalmaz: „A) feladat műértelmező szöveg vagy egy adott mű több szempontú elemzése, értelmezése, értékelése (a továbbiakban: műértelmező szövegalkotási feladat), vagy két adott mű (vagy műrészlet) több szempontú összehasonlító elemzése, értelmezése.” Ez azt jelenti, hogy a) csak egy típusú feladat lesz ebben a részben (műértelmezés vagy összehasonlítás) vagy b) a két típusú feladat közül választ a vizsgázó?

„Vagy egy adott mű több szempontú elemzése, értelmezése, értékelése (a továbbiakban: műértelmező szövegalkotási feladat), vagy két adott mű (vagy műrészlet) több szempontú összehasonlító elemzése, értelmezése.” Tehát minden évben csak egy. Nem a tanuló választ.

A vizsgaleírás a lehetséges feladatról szól, arról nem, hogy a vizsgázó választhat.

9. Metszetek a 20. századi délvidéki, erdélyi, felvidéki, kárpátaljai irodalomból

- a) Mit jelent a „20. század”? A 20. század 1999. december 31-én végződött. Mit jelent a 20. század időintervallum? Akkor született a szerző? Akkor született a mű? Akkor született és meg is halt a szerző? A mű témája 20. századi délvidéki, erdélyi, felvidéki, kárpátaljai témakör? (De a szerző már inkább 21. századi?) Például Dragomán György 1973-ban született, *A fehér király* 2005-ben, a téma a 80-as évek. Akkor ez a szerző/mű jó ide?

Dragomán György nyilván nem tartozik ehhez a témakörhöz. A kortárs irodalomba betehető.

- b) Mit jelent a „délvidéki, erdélyi, felvidéki, kárpátaljai”?

Az író születésének helye? Az irodalmi működés helye? A műalkotás megjelenésének helye? A műalkotás témája a délvidékiség, az erdélyiség, a felvidékiség, a kárpátaljaiság?

- c) Választható szerzőként betehető-e ebbe a témakörbe Márai Sándor, Bodor Ádám, Szabó Dezső, Tolnai Ottó, Tózsér Árpád, Szilágyi Domokos?

A vizgakovetelmények megneveznek 9 szerzőt a 4. témakörben. Továbbá: „A fenti lista bővíthető egy, a fentiekhez hasonló jelentőségű szerzővel.” Hogy ki ez a szerző, akivel a szaktanár a listát bővíteni akarja, azt a vizsgaszabályzat szerint a szaktanár dönti el. A kérdező által feltett rész kérdések általános irodalomtörténeti és -elméleti kérdések. Általánosságban nem lehet a feladatunk ezek megválaszolása. Konkrét esetekben (pontos tételkijelölés és feladat) lehet véleményt kérni/nyilvánítani ezek kapcsán – ha szükséges.

- 10. A Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyamára nem említi Tamási Áront. 5–8. osztályban is mindössze két részletet. A Vizsgakövetelményekben választható szerző. Aki a törzsanyagot tanítja, az nem választhatja Tamásit, holott a Vizsgakövetelmények ajánlják? Vagy választhatja a két általános iskolai részlet alapján?**

Vagy csak akkor választható, ha a 20%-os ajánlott tananyag terhére megtanítja a tanár?

Az előzőek alapján egyértelmű: szerepel a 9 szerző között, tehát kiadható szóbeli tételként.

- 11. „Ugyanaz a mű egyazon tételsor két különböző tételében nem szerepelhet.” – írja a Vizsgakövetelmény. Ugyanaz a szerző más-más művével szerepelhet? Például Vörösmarty lírája az Életművekben, a *Csongor és Tünde* a Színház és dráma témakörben vagy Herczeg Ferenc *Az élet kapuja* és a *Bizánc*.**

Ugyanaz a szerző más-más művével sem szerepelhet. Vörösmartyt az 1. témakör megnevezi, ott ki kell adni. A 7. témakörben felsorolt szerzők, művek között nincs Vörösmarty, ott nem lehet kiadni. Ugyanez Herczegnél. Herczeg életmű + dráma a Színház és drámánál. Így a szerzők számát legalább 3 szerzővel csökkenteni lehetne. A témakörök címei ezt igyekeznek kizárni: az életmű ≠ portré ≠ egy drámai alkotás bemutatása.

- 12. Az irodalom és a nyelvtan tételsor egyazon tételsor? Például az ÓMS szerepelhet irodalom és nyelvtan tételben is ugyanakkor? Vagy nyelvtanból Stíluszeszközök témakörben szereplő mű szerepelhet-e az irodalmi tételsorban ugyanakkor?**

Nem, nem egy tételsor. Ezért szerepelhet. Mivel az egyik tételsorban irodalmi, a másik tételsorban nyelvi elemzést kell adjon a diák. Ez viszont NEM ÖSSZEKEVERHETŐ!!! Ráadásul, az ÓMS fordítás, ezért szakmai hiba lenne – bármennyire az első összefüggő magyar nyelvű vers – önálló verselemzésként, azaz irodalmi műként elemeztetni egy diákkal. Arról nem beszélve, hogy a többféle szemantikai elemzést, véleményt rögzítő szakirodalmi állásfoglalások mellett egy középiskolás, érettségiző diáknak irodalmi elemzésként kiadni az ÓMS-t, nem ajánlott. Ugyanez érvényes a Stíluszeszközök témakörben is. Egy mű komplex elemzése több mint stilisztikai elemzés, így aztán az ugyanakkor felkészülő másik felelőnek segítséget adhat a feleletéhez.

Összegezve: szerepelhet egy adott mű az irodalmi és a nyelvi tételsorban is, de nem szerencsés. A feladat kijelölés a tanár szakmai kompetenciája és felelőssége.

- 13. Jókai-életmű tétel: Ha az osztály feldolgozott más regényt is *Az arany emberen* kívül, lehet-e az a regény a tétel? Mennyire megengedett a tételsorban a szabadabb választás? A tételsornak is tükröznie kell a 80–20%-os felosztást a kötelező törzsanyagból választott és a szabadon tanított tartalmak körében?**

A vizsgakövetelményekben nincs megnevezve egyetlen Jókai-regény sem! (Mint ahogy a többi életmű esetében sincsenek felsorolva címek.) Választhat mást regényt is. Ez a tanár szabad döntése, hiszen a szerzőt/művet a rendelkezésre álló 20%-nyi órakeretben taníthatta. Viszont *Az arany ember* szerepelhet az írásbelin feladatként.

- 14. Középszinten a Művek a világirodalomból témakörbe nem tehető be Voltaire *Candide*-ja, Swift *Gulliverje* vagy Defoe *Robinson Crusoe*-ja (amit nem is ismer a Kerettanterv, csak 5–8. évfolyamra).**

lyamra vonatkozóan) a szóbeli érettségi tételsorába, hiszen ezeket a műveket hagyományosan a felvilágosodáshoz sorolja a tankönyv. A felvilágosodás világirodalma pedig csak emelt szinten kérhető. Betehetőek-e ezek a művek az Irodalom határterületei témakör alá, mintegy a kalandregény bemutatásának szemléltetőiként?

A vizsgakövetelmények szerint:

Egy-két tipikus műfaj jellemzőinek bemutatása (például útirajz, detektívregény, kalandregény, képregény, tudományos fantasztikus irodalom, humoros irodalom, dalszöveg, szonon, vicc, reklámvers, sms-vers). Ha a tétel ennek megfelel, akkor kérdezhető az Irodalom határterületei témakörön belül.

- 15. Az Értelmezési szintek, megközelítések lehetséges szempontjai lehetőséget teremtenek különböző korok, szerzők, művek összekapcsolására. Ha úgy fogalmazok a Színház és dráma témakör alá tartozó egyik tétel feladatában (a világirodalomból választott tétel kapcsán), hogy „mutassa be az analitikus dráma műfaját – elsősorban Szophoklész és Ibsen műveire gondolva a világirodalmi drámák közül”, attól még beleférhet a tételbe a magyar Sütő András is (*Balkánigertele*), vagy egyértelműen csak a világirodalmi művek felhasználásával mutathatja be a diák a műfaji fogalmat?**

Egy világirodalmi és egy magyar drámának kell szerepelnie a tételsorban. Sütő Andrásra természetesen hivatkozhat a műfaji sajátosságok párhuzama okán. A tételkifejtés a két világirodalmi drámára épüljön, ez azonban nem zárja ki, hogy a vizsgázó magyar irodalmi alkotásokra is hivatkozzon, párhuzamot vonjon, kiegészítéseket tegyen. A tételben szereplő feladat – amennyiben a feladat szerzőt/címet is tartalmaz – a két világirodalmi szerzőt tüntesse fel, a vizsgázó pedig élhet azon jogával, hogy az „Értelmezési szintek, megközelítések lehetséges szempontjai lehetőséget teremtenek különböző korok, szerzők, művek összekapcsolására”. Az analitikus dráma nem csak Ibsen esetében igaz. Tehát „Egy 20. századi magyar dráma”-ként Sütő műve is adható. Önálló tételként, de nem a világirodalmi dráma részeként.

- 16. A nyelvtan szóbeli tételek összeállítása kapcsán korábban az írásbeliben szereplő gyakorlati szövegalkotásra vonatkozó feladat a szóbeliben kapott volna kötelezően helyet valamilyen formában, ezt a most fenn levő dokumentum nem jelzi külön.**

Az 5. témakörben szerepel középszinten „A továbbtanuláshoz, illetve a munka világában szükséges szövegtípusok” mint követelmény. Ez a szóbeli tétel választható, fakultatív.

- 17. Mit ért a Vizsgakövetelmény az elektronikus dokumentum fogalmán? – A Vizsgakövetelmény a vizsgán használható segédeszközök esetén a szóbeli kapcsán mintha egyértelműen fogalmazna a segédeszközöket tartalmazó táblázatban: csak nyomtatott segédeszköz használható a szóbeli érettségien, később mégis így fogalmaz a feladatkiírás kapcsán: „A szöveg, szövegrészlet lehet megállapítás, idézet, nyomtatott vagy elektronikus dokumentum [...]” – az elektronikus dokumentum lehet például egy rövid Youtube- vagy TikTok-videó?**

Igen, az elektronikus dokumentum lehet például egy rövid Youtube- vagy TikTok-videó is.

Az elektronikus dokumentum fogalma: „Az eIDAS rendelet szerint: elektronikus dokumentum az elektronikus formában, különösen szöveg, hang-, képi vagy audiovizuális felvétel formájában tárolt

bármilyen tartalom." (<https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/elektronikus-dokumentum/>). Mindezek alapján a válasz egyértelmű igen.

- 18.** „A vizsgázó a következő segédeszközöket használhatja a felkészüléshez és a feladatkiejtéshez: a tankönyvjegyzéken szereplő irodalmi szöveggyűjtemény (9–12. évfolyam), kötet vagy a feladatok kidolgozásával összefüggő más nyomtatott ismerethordozó a tételnek megfelelő részlete (például internetes oldal nyomtatott változata, egynyelvű szótár, művelődéstörténeti térkép, képzőművészeti album). A tételsornak megfelelő segédeszközöket a vizsgaszervező intézmény biztosítja.” Ez azt jelenti, hogy használható az *Irodalmi atlasz* a szóbeli tételek kidolgozásához?

A vizsgaleírás szerint csak akkor használható *Irodalmi atlasz*, ha a tételben megfogalmazott feladat az atlasz valamely képéhez, ábrájához, táblázatához stb. kötődik, és a feladat kidolgozásával összefügg.

- 19.** A „kötet vagy a feladatok kidolgozásával összefüggő más nyomtatott ismerethordozó”-t kell érteni, esetleg inkább így értendő a megfogalmazás: „kötet [és]/vagy a feladatok kidolgozásával összefüggő más nyomtatott ismerethordozó”?

Igen, kötet és/vagy a feladatok kidolgozásával összefüggő más nyomtatott ismerethordozó.

- 20.** Lehet-e számítani arra, hogy módosul még bármelyik, a jövő évi érettségivel összefüggésbe hozható tartalmi-formai szabályozó?

Nem. A 2024-es érettségi vizsga tartalmi-formai szabályozói nem változnak.

- 21.** Az évek során nem a tankönyvjegyzékben található szöveggyűjteményeket használtuk. Lehet-e más szöveggyűjteményt is használni az írásbeli vizsgán, mint amit a *Vizsgaszabályzat* előír?

A *Vizsgaleírás* szerint a középszintű vizsgán használható segédeszközök: nyomtatott helyesírási szótár (tantermenként négy példány); a II. feladatlaphoz a tankönyvjegyzékben szereplő irodalmi szöveggyűjtemény (9–12. évfolyam) valamennyi vizsgázó számára. A hivatalos tankönyvjegyzékben az alábbi négy irodalmi szöveggyűjtemény szerepel, a középszintű írásbeli és szóbeli vizsgán és az emelt szintű szóbeli vizsgán tehát ezek használhatók (emelt szintű írásbeli vizsgán szöveggyűjtemény nem használható):

OH-MIR09SZ

Kiadó neve: Oktatási Hivatal

Tankönyv címe: *Irodalmi szöveggyűjtemény 9.*

OH-MIR10SZ

Kiadó neve: Oktatási Hivatal

Tankönyv címe: *Irodalom szöveggyűjtemény 10.*

OH-MIR11SZ

Kiadó neve: Oktatási Hivatal

Tankönyv címe: *Irodalom szöveggyűjtemény 11.*

OH-MIR12SZ

Kiadó neve: Oktatási Hivatal

Tankönyv címe: *Irodalom szöveggyűjtemény 12.*

22. A vizsgázó végig nyomtatott betűkkel ír, valószínűleg az érettségi dolgozatát is így fogja írni. Hogyan javítsuk a helyesírását (mondatkezdés, tulajdonnevek stb.)?

Az utóbbi időben egyre jobban terjed a nagybetűs nyomtatott írás. Így valóban nem derül ki, hogy tudja-e a vizsgázó a helyes szókezdő, mondatkezdő írásmódot. Vélhetőleg azonban az egyéb hibákból kiderül a vizsgázó helyesírási készsége. Ha nincsenek egyéb hibái, akkor ne vonjunk le pontot a nagybetűs írásképpért. Amennyiben más szavakban is vét, akkor úgylis veszít vizsgapontokat.

23. Miért nem a feladatlap tartalmazza a megoldáshoz szükséges szöveget/szövegeket? Akkor nem lenne szükség ilyen mennyiségű szöveggyűjtemény beszerzésére.

A műértelmező szövegalkotás során a tanuló két feladat közül választhat.

1. Egy adott mű problémaközpontú, értelmező bemutatása
2. Témakifejtő dolgozat/esszé írása irodalmi témakörben

Az 1. esetben a feladatlap tartalmazza az adott művet. A témakifejtő dolgozat esetén a feladatban változatos irodalmi témakörök jelenhetnek meg, melyek bemutatásához **a vizsgázó választja ki a releváns példákat, műveket**, melyeken keresztül kifejti – az adott szempontoknak megfelelően – álláspontját. Ehhez a feladathoz nem tartalmazhatja az összes lehetséges művet (9–12. évfolyam) a feladatlap, ezért van segítségére a vizsgázónak az irodalmi szöveggyűjtemény.

24. Megfogalmazható-e úgy az érettségi tétel címe, hogy egyetlen lírai mű értelmezését kéri számon a vizsgázótól? Például Petőfi Sándor forradalmi látomásköltészete az *Egy gondolat bánt engemet...* című vers bemutatásával.

A részletes érettségi vizsgakövetelmények alapján a következő a feladat: „Az életmű néhány jellemzője keretében néhány lírai és/vagy egy-három epikai, drámai alkotás bemutatása, értelmezése”. Tehát a tétel címe nem szorítkozhat egyetlen lírai alkotásra.

25. Jó lenne egy olyan állásfoglalás, hogy az egyre nagyobb számban megjelenő segédkönyvek mennyire fedik le a követelményeket?

Az érettségi vizsgakövetelményekről a *Vizsgaszabályzat* rendelkezik. Az érettségin számon kérhető anyagról a *Vizsgaszabályzat* így rendelkezik:

A 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról 18. § (1) A központi vizsgakövetelményekre épülő vizsgatárgyak írásbeli vizsgája központi feladatlapok megoldásából áll. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott vizsgatárgyak **írásbeli vizsgáztatási követelményei a központi vizsgakövetelményekre épülnek.** A forgalomban lévő segédkönyvek mindegyikét nem ismerhetjük, de vannak köztük olyan kiadványok, amelyek a tankönyvi ismeretekre vagy a teljes kerettantervre épültek, nem pedig a részletes vizsgakövetelmények alapján készítették azokat a szerzők.

TARTALOM

Tisztelt Tanárok! Kedves Érettségiző Diákok!	3
--	---

IRODALMI FELADATLAP

Korstílusok, stílusjegyek, stílusfajták	5
Műnemi, műfaji tájékozottság	8
Verstani ismeretek	10
Kötelező memoriterek	12
Műismeret (kötelező olvasmányok)	15
Az irodalmi szöveg megalkotottságának eszközei	19
Irodalmi feladatlap	22
Megoldások és javítási útmutató az Irodalmi feladatlaphoz	25

TÉMAKIFEJTŐ DOLGOZAT/ESSZÉ ÍRÁSA

Témakifejtés műfajhoz kapcsolódóan	32
Témakifejtés: egy költői pályaképhez kapcsolódó motívum megjelenése	36
Témakifejtés: egy motívum korszakokon átívelő bemutatása	40

SZÓBELI TÉTELSOR

Vörösmarty Mihály	43
Mikszáth Kálmán	50
Jókai Mór	57
Herczeg Ferenc	64

FONTOS TUDNIVALÓK

Gyakran ismétlődő kérdések (GYIK)	71
---	----

© Oktatási Hivatal, 2023

ISBN 978-963-328-486-5

Oktatási Hivatal
1055 Budapest, Szalay utca 10–14.
Telefon: (+36-1) 374-2100
E-mail: tankonyv@doh.gov.hu

A kiadásért felel: Brassói Sándor elnök
Raktári szám: OH-MIR912GY
Tankönyvkiadási osztályvezető: Horváth Zoltán Ákos
Műszaki szerkesztő: Knausz Valéria
Grafikai szerkesztő: Téglásy György
Nyomdai előkészítés: Orodán Mária Rozália
Terjedelem: 10,30 (A/5) ív, Tömeg: 226,63 gramm
1. kiadás, 2024

Gyártás: Könyvtárellátó Nonprofit Kft.